Բ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 505 — ՇԱԲԱԹ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1885 (Ն. Տ) 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1885 — 10 ԶԻԼՀԻՃՃԻ 1302

40 ՓԱՐԱ

ՆԱՄԱԿ ԿԱՄ ՈՐ ԵՒ ԹՂԹ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՏՔ Է ՈՒՂՂԵԼ.
ԱՌ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼՔ ՕՐԱԳՐԻ
Ղալաթիա, Նորատունկեան-խան

نورادونكيان خانى — عصره اده‌سى
غزته‌سى اداره‌سى

Direction du journal AREVELK
Noradounghian Han, Galata
CONSTANTINOPLE

Les annonces sont reçues à l'EASTERN AGENCY
Karakeuy, Déirmén han

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

40 ՓԱՐԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ համար	Տարեկան	գահեկան արծաթ	200
» »	Վեցամսեայ	» »	100
» »	Եռամսեայ	» »	50
Գաւառաց »	եւ տեղական Թղթատարով՝	տարեկան »	240
Գաւառաց համար եւ տեղական Թղթատարով՝		վեցամսեայ »	120
Օտար երկիրներ,	տարեկան	ֆրանք	56
» »	վեցամսեայ	»	28

Գաւառ զրկուած լրագրաց նամբրու ծախքը Տնօրէնութեան վրայ է։ Խմբագրութեան զրկուած նամակ կամ գրութիւն եւ չարուիր։

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ ԿԸՆԴՈՒՆՈՒԻՆ
ԻՍԴԸՐՆ ԷՃԷՆԻԻ
Գոլշանալտրիեան յեռաւոք, Գալա-էյ, Տէյիրմէն-խան

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՇԱԲԱԹ, 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թէպէ Խան ժողովը ինիստ հրաւիրեալ էր երէկ, սակայն Կրօնական ժողովը մեծամասնութիւն չունենալուն, չկրցաւ գումարիլ։ Հետեւաբար Քաղաքական ժողովն առանձին նիստ կազմեց՝ Նախագահութեամբ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր և ատենապետութեամբ Վսեմ. Նուբեան էֆէնտիի, և հետեւեալ անօրինութիւններն ըրաւ.

1. Ղալաթիոյ Կալուածոց Հոգաբարձութիւնն իւր հաշուետուութիւն յուսարկած էր բացատրութիւններ տալով անոր յապաղման մասին։ Ժողովը քննելով այս յապաղմանց պատճառները՝ վերահաստատեցաւ որ Հոգաբարձութեան գանձապետ Հաճեան Անտոն էֆէնտի թէեւ հաշիւները պատրաստեր է ժամանակին, բայց քննիչ ժողովոյ խնդրած տեղեկագրին խմբագրութեան պատճառաւ յետաձգուեր է հաշուետուութիւն մատուցումն, պարագայ մը որ չէր ծանուցուած Քաղ. ժողովոյ։ Հետեւաբար ժողովը ձեռք առնելով անմիջապէս Կեդր. Վարժարանի բացման խնդիրն, որոշեց յանձնաժողով մը կազմել նոյն հաշուետուութեան նկատմամբ առնելու, Կեդր. Վարժարանին համար Կալուածոց Սնտուկէն վճարելի գումարին քանակութիւնն ճշդելու, ուսմանց յայտագիրն և անոր գործադրութեան եղանակն սահմանելու և իւր ծրագիրը ժողովոյն բերելու պաշտօնով։

ժողովը սոյն յանձնաժողովոյ անդամ կարգեց իւր կողմէ դեր-ատենապետ Նուբարեանական Գաբրիէլ էֆէնտին և միանգամայն որոշեց հաւատիրել Ղալաթիոյ Ազգ. Կեդր. Վարժարանի և Կալուածոց Հոգաբարձութիւններն, Ռուսականի և Ցնտեսական Խորհուրդներն որպէս զի նոյն յանձնաժողովոյն անդամակցելու համար պատուիրակներ անուանեն իրենց կողմէ։

2. Ռուսականի Խորհրդոյ անդամներէն երեքն հրաժարմամբ պակսած լինելով՝ այս մասին նոյն Խորհրդոյ կողմէ մատուցեալ տեղեկագրի մը վրայ ժողովը լրացոյց սոյն պակասն և Ռուսականի Խորհրդոյ անդամ կարգեց.

1. Յակոբ էֆ. Պօշնաքեան
2. Երամ » Ճենաղեան
3. Ղազարոս » Երամեան

3. ժողովը նկատողութեան առնելով Եւրոպայէն Հոգաբարձութեան մէկ յայտագիրն որ կ'առաջարկէր յանձնաժողով մը կազմել Կեդր. Սնտուկին անդամներն պահանջներն և պարտքերն զննելու և յետ քննութեան ջնջելու համար, ընդունելի դատեց մատուցեալ առաջարկութիւնն և իւր կողմէ սոյն յանձնաժողովոյ անդամ անուանելով Կամսարական էֆէնտին, յանձնարարեց անոր Տնտես. Խորհրդոյ և Եւրոպայէն Հոգաբարձութեան հետ բանակցութեամբ կազմակերպել յանձնաժողովն, որպէս զի ձեռնարկէ ի պաշտօն, տեղեկագրելով իւր գործողութեանց արդիւնքը։

4. ժողովը նկատողութեան առնելով Եւրոպայէն Հոգաբարձութեան մէկ ուրիշ տեղեկագիրը, որ կը գանգատէր գաւառական վիճակաց կողմէ Մուգաթիայի տուրքերն անվճար թողուելուն համար, և իւր գաւառաց դրօշմթղթի, ծնունդաց, վաճառականաց և խնամախօսութեանց ծանուցագրերու գործադրութեան մասին առաջարկութիւն մը կը ներկայացնէր, որոշեց սոյն կրկին խնդիրն ևս յիշեալ յանձնաժողովոյ նկատառման և տնօրինութեանը յանձնել արդիւնքը տեղեկագրելու պայմանաւ։

5. ժողովը Աղէքսանդրիայէն Վսեմ. Թագաւոր փաշայի կողմէ ուղղեալ գրութենէ մը տեղեկանալով որ Թանթայի մէջ սպանեալ հինգ ազգայնոց համար փոխարինական հատուցումներ որոշուեր և չնորհուեր են եգիպտական կառավարութեան կողմէ, և նկատելով որ սպանելոց միայն երեքին վերաբերեալ տեղեկութիւն տրուած է, և միւս երկուքին նկատմամբ կը պակսին կարեւոր տեղեկութիւններ, որոշեց Թագաւոր փաշայէն մանրամասնութեանց վրայ տեղեկութիւն խնդրել և միանգամայն յանձնարարեց իւր Դիւանին՝ Ս. Պատրիարք Հօր հետ խորհրդակցութեամբ հարկ եղած օրինական գործողութիւնները կատարել ժառանգական իրաւանց պահպանման համար։

Քաղաքական ժողովոյ երէկի նստին ներկայ էին Վսեմ. Յ. Նուբեան էֆէնտի, Վսեմ. Գ. Նորատունկեան էֆ. Յ. Ֆրէնկեան էֆ. Ս. Կիւլպէնկեան էֆ. Տ. Կիւմիւշկերեան էֆ. և Թ. Կամսարական էֆէնտի։

Իսկ Կրօնական ժողովոյ անդամներէն եկած էին միայն Գեր. Խորէն Նար-Պէյ Սրբազան, Արժ. Գարեգին վարդապետ Թաթարեան, Արժ. Յակոբ վարդապետ Ս. Փափազեան եւ Տ. Սուքիաս ուսդ քահանայ Մայր Եկեղեցոյ։

Նախորդ Քաղ. ժողովոյ համարատուութեան տեղեկագրոյն պատրաստութեան համար կազմեալ յանձնաժողովն այսօր դարձեալ ինիստ կը գումարի ի Ղալաթիա։

Երէկ, որպէս ծանուցուած էր կանխաւ, խումբ մը երեսփոխանք նախապատրաստական գումարում մ'ընելով, կաթողիկոսական խնդրոյն վրայ երկար խորհրդակցութիւն մ'ունեցան, սակայն չկրցան համաձայնութեան մը յանգիլ, և որովհետեւ այս կենսական խնդրոյն վերայ աւելի ընդարձակ խորհրդակցութեան պէտք զգացուեցաւ Ազգային ժողովոյ յառաջիկայ նիստէն առաջ, որոշուեցաւ յառաջիկայ երեքշաբթի, 10 սեպտ. ժամ 7ին վերստին գումարուիլ Ղալաթիոյ Ազգ. Մատենադարանին մէջ։

Կը խնդրուի մեզնէ ծանուցանել որ այս գումարման հրաւիրեալ են բոլոր ազգային երեսփոխանք և Կրօնական ու Քաղաքական ժողովոյ անդամք։

Մանաւոր հրաւիրագիր չպիտի ղրկուի։

Ինչպէս որ պաշտօնական ազդով քանիցս ծանուցուեցաւ, Պոյաճը գիւղի Ս. Երից Մանկանց եկեղեցւոյ վերաշինութիւնն աւարտած լինելով, Օծման հանդէսը պիտի կատարէ վաղը Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն։

Ուստի եկեղեցւոյ վերաշինութեան Մանաժողովն հրաւէր կը կարդայ բարեպաշտ ազգայնոց ներկայ գտնուիլ եկեղեցական սոյն փառաւոր հանդիսին։

Մարբի գիւղի Թաղ. Խորհուրդը կը խնդրէ մեզնէ ծանուցանել թէ գիւղին Ս. Եկեղեցւոյ տօնախմբութիւնը լինելով վաղը, Դեր Տ. Խորէն Արքեպիսկոպոս Նար-Պէյ հրաւիրեալ է հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել։

Այս գիշեր է որ Իսկիւտարի Ամերիկեան Թատրոնին մէջ տեղի պիտի ունենայ թատերական շքեղ երեկոյթն ի նպաստ Ազգաստանեան Ընկերութեան։ Թատերախաղն է ՄԱՆԿԱՆՑ ԲԻՒՐԵՂ, թատերգ 5 արար, ինչպէս և ԿԱՍԿԱԾՈՏ ԱՆԵՐը, զաւեշտ 1 արար։ Ներկայացումն պիտի լինի արտասուք։ բաւ է միայն ըսել թէ թատրոնը պիտի լուսաւորուի էլեկտրական լուսով։

Աւելորդ է Իսկիւտարի Ազգաստանեան ընկերութեան գործակատարներն ընել ասա։ Իւր բարեգործութիւնը արդէն մեծապէս գնահատուած են հասարակութեան կողմէ և իւր մատուցած ծառայութիւններն կը հրաշալին շատ սրտերէ որք իրենց սիրտքնէն զատած են Ընկերութենէն։ Քաղցր է յուսալ թէ հասարակութիւնն այս երեկոյ եւս քաջալերելով զընկերութիւնն, ցոյց պիտի տայ այն համակիր սէրն զոր կը տածէ առնա։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռուսիոյ Ծովային նախարարութեան տեղակալ Պ. Նէսթագօվ՝ որոյ մայրաքաղաքս գալը ծանուցինք, երէկ ռուսական դեսպան Պ. Նէլիտովի ընկերակցութեամբ ներկայ գտնուեցաւ Սէլամլըքի հանդիսին, և ապա կայսպալատն երթալով, պատիւ ունեցաւ Վեհ. Սուլթանին ներկայանալու։

Պ. Նէսթաքովի Ռուսիոյ ծովային բաղմամեայ և երեւելի սպայից մին է։ շատ ճանրորդած է, և այցելած է եւրոպական գրեթէ բոլոր մայրաքաղաքներն։

Բարձրագոյն առնուած լուրեր կը ծանուցանեն թէ Սիւէյման փաշա՝ որ Վեհ. Սուլթանի կողմէ Օսմանիյէի ռազմական պատուանշանը կը տանի ընծայել Տանիմարքայի թագաւորին, անդ հասեր է։

Սիւլէյման փաշա անցեալ երկուշաբթի արտասովոր հանդիսիւ ընդունուեր է Բրիսթիան թագաւորէն որ Տանիպրօգի պատուանշանի մեծ ժապաւէնն ընծայեր է Ն. Վսեմութեան։

Աւստրիական դեսպան Պ. Քալիչէ նախընթաց օրը Բ. Դուռն երթալով, տեսակցեցաւ Բարձր. Մեծ-Եպարքոսին և Արտաքին գործոց Նախարար Ա. սիմ փաշայի հետ։

Նոյն օրը, ռուսական, աւստրիական և իտալական դեսպանատանց առաջին թարգմանք ևս արտաքին գործոց պաշտօնատունն երթալով, տեսակցեցան խորհրդական Ֆաքրի պէյի հետ։

Կորնթոսի Պարանոցի պեղման աշխատութեանց ձեռնարկու Պ. Ժորժ մայրաքաղաքս կը դտնուի երկու օրէ հետէ։

Ցունաց նախկին Պատրիարք Տ. Յովակիմ Դ.ի հրաժարման ժամանակ, բսուեցաւ թէ կայս. կառավարութիւնը Ն. Սրբազնութեան յատկացուցած էր ան ամսաթոշակ զոր ըստ սովորութեան կը վճարէ Կ. Պոլսոյ հրաժարեալ պատրիարքաց։

Փէնէրի պաշտօնական թերթն՝ Անբեյէօս Անէէր կը ծանուցանէ այժմ թէ Տ. Յովակիմ Դ. ոչ է ամսաթոշակ չստանար և թէ Սինոդը նկատելով որ Ն. Սրբազնութիւն նիւթական հեշտ վիճակ մը չունի, Թագրիր մ'ուղղեր է Դատական և Կրօնական գործոց Նախարարութեան, խնդրելով որ ամսաթոշակ մը յատկացուի Տ. Յովակիմ Դ.ի, ինչպէս ի վաղուց անտի կը տրուէր կառավարութեան գանձէն հրաժարեալ պատրիարքաց։

Վանայէն Թան լրագրոյն ուղղեալ հեռագրի մը նայելով, արդի Պատրիարքն Տ. Յովակիմ Դ. Լաստիվէ է հրաժարական տալ անձնական վատառողջութեանը պատճառաւ։ Ա.յդ պարագային մէջ, հաւանական քնտրելիք կը կարծուին Նիկիոյ մետրապոլիտ Տ. Դիոնիսիոս և Նիկոմիդիոյ մետրապոլիտ Տ. Ֆիլոթէոս։ Կը յուսացուի սակայն որ կարելի լինի համոզել Պատրիարքն ետ կենալ իւր հրաժարելու խորհուրդէն և իւր պաշտօնի վրայ մնալ։

Այս տեսակ զրոյց մը կը շրջի արդարեւ մայրաքաղաքիս յունական ակմբոյ մէջ և կրսուի իսկ թէ ինչ ինչ մեքենայութիւնք ի գործ կը դրուին վերստին պատրիարքական աթոռը բարձրացնելու համար նախորդ պատրիարքն Տ. Յովակիմ Դ. որ առանձնացեալ կապրի։ Սակայն յայտնի չէ թէ մինչեւ ո՛ր աստիճան սուտ են այս զրոյցներ։

Փիլիպէի Հելլենական Նախորդ հիւպատոս Պ. Կէննատիս որ մայրաքաղաքս կը գտնուէր, Աթէնք ուղեւորեցաւ երէկ։

Պ. Կէննատիս Սելանիկի հիւպատոս անուանած է, սակայն Բ. Դուռը չուզեր ընդունիլ այս անուանումը։

Տպարանաց ընդհանուր քննիչ Վարբրիէլ էֆէնտի յունարէն լեզուաւ պատմութեան դասագիրքը մը հրատարակած է որ կը պարունակէ օսմանցի Սուլթանաց համառօտ կենսագրութիւններն։ Այս գործ՝ որ հրատարակուած է Ֆէնէրի Պատրիարքարանի արտօնութեամբ, Վեհ. Սուլթանին նուիրուած է։

Պուլղարիոյ նախարարապետ Պ. Բաբվէլոֆ քանի մ'օրէ ի վեր Վառնա կը գտնուի։

Թան լրագրոյ Կ. Պոլսոյ Թղթակից Պ. Տօմանէ, որ մէկ երկու ամսէ ի վեր Փարիզ կը գտնուէր, մայրաքաղաքս վերադարձաւ։

Թէ Բ. Դուռն և թէ կառավարական բոլոր պաշտօնատունք այսօրուընէ սկսեալ գոց են մինչեւ յառաջիկայ չորեքշաբթի։

Աւստրիական ընդհանուր հիւպատոս Պ. Հան որ Փարիզ գնացած էր Սիւէզի ջրանցի Միջազգային Յանձնաժողովոյ աշխատութեանց մասնակցելու իւր կառավարութեան կողմէ, Կ. Պոլիս վերադարձաւ։

Փիլիպէէն գրուած նամակ մը հետեւեալ կերպիւ կը նկարագրէ Կավրիէլ փաշայի ժամանումն։

Կիրակի, առաւօտեան ժամ 11ին յատուկ կառախումբ մը քաղաքս բերաւ Արեւելեան Բումէլիի կուսակալ Կավրիէլ փաշան։ Օտար տերութեանց հիւպատոսք խմբովին, կառավարական վարչութեանց տնօրէնք, երեսփոխանք, կղերականք բաղմաթիւ պաշտօնատարք ու երեւելիք կայարանին մէջ կ'սպասէին։ Քանի մը վայրկ հեծելազօրք և հետեւակազօրք բարեւի կեցած էին ճանրուն երկու կողմը։ Զինուորական նշանագածուց խումբ մը կը նուագէր ընդհանուրաբար։

Կայարանի սրահին մէջ ընդունելութիւնք կատարուեցին յատոյ, կուսակալն՝ ընկերակցութեամբ ներքին գործոց տնօրէն Պ. Նաչէֆի և առաջնորդութեամբ գունդ մը հեծելազօրաց, մայր եկեղեցի գնաց և անտի կառավարական պաշտօնատունն, ուր ընդունեց քաղաքային և զինուորական իշխանութեանց այցելութիւններն։

Կայս. կառավարութիւնն հունգարական զինագործարանի մը յանձնարարած է մաս մը ծովառումբեր որք պիտի յանձնուին յառաջիկայ տարւոյ սկիզբը։

Ռուսական դեսպանուհի Տիկին Նէլիտոֆ մայրաքաղաքս կոչնուի յառաջիկայ շաբթու։

Օսմանեան փարոսներու տնօրէն Դ. Էմիլ Պոտուի մայրաքաղաքս վերադարձաւ Եւրոպայէն։

Երէկ մէկ մէկ ամսական տրուեցաւ Շէյխ իւլ Իսլամի Դրան, Դատական Նախարարութեան, Ոստիկանութեան պաշտօնէից, նոյնպէս մայրաքաղաքիս բոլոր ոստիկանաց և ժանտարմայից։

Կը լսենք թէ Ծովային նախարարութիւն Անգլիայէն երկու ծովամբակիր շոգենաւ գնած է որք յառաջիկայ երկուշաբթի մայրաքաղաքս պիտի բերուին։

Պէրլինի Բէյլաղմ լրագրոյն սեպտ. 1/13ի թուոյն մէջ կը կարդանք.

«Օսմանեան ծխախոտի շահագործման Բէյժիի ընկերութիւնն այս շաբթու վաճառեց մեծ մաս մը իւր ի Թղթապանակի ունեցած արժեթուղթերէն, այն է, մէկ միլիոն մարքի (1,125,000 ֆր.) Աւստրօ-Հունգարիոյ երկաթուղւոյ արժեթուղթ՝ 4 %ով, և էջ միլիոն ֆիորինի (1,025,000 ֆր.) հունգարական պետական արժեթուղթ»։

Արեւելեան երկաթուղեաց Ընկերութեան շինութեանց ճիւղի տնօրէն Պ. Սարաղէն՝ ընդհանուր տնօրէն անուանած է հանգուցեալ Պ. Հալէնի տեղ։ Ընկերութեան բոլոր պաշտօնեից ուղղեալ շրջաբերական մը ծանուցանելով այս անուանումը, կը յայտնէ թէ Պ. Սարաղէն պիտի պահէ միանգամայն իւր նախկին պաշտօնն, որով շինութեանց և շահագործման երկու ճիւղերը կը կեդրոնանան։

Նորընտիր տնօրէնն որ Վիզպատէն կը գտնուէր, մայրաքաղաքս կոչնուի այսօր վաղը։

Այս աւուր Հաքէֆանի մէջ կը կարդանք.

Բէյժիի դիները բարձրանալէն ի վեր ծխախոտի մանրանենգութիւնը աւելի յառաջ կերթայ, այնպէս որ, մանրանենգերը Բէյժիի չորրորդ տեսակին հաւասար ծխախոտ պատրաստել սկսած են և քանի հինգ տարմնոց տուփերու մէջ դնելով 30 փարայի ծախելու վրայ են։ այս կերպով ծխախոտի մէկ քաշը 20 դրուշի կուգայ եւ Բէյժիի ծխախոտէն աղ լաւ է։ Այս գործով զբաղողներն ընդհանրապէս գաղթականք և զինուորական հաղուստ կրող անձեր են։ Մենք այս տողերը թշնամական ոգւով չենք գրեր, այլ տերութեան շահերը կը պաշտպանենք, ըստ որում Տէրութիւնն ալ մասնակից է Բէյժիի շահուց. ուստի կը յուսանք որ Բէյժիի վարչութիւնն այս մասին պէտք եղածը տնօրինել կը փութայ նկատելով որ, Տէրութեան հետ ընկանարար ինքն ալ կը վնասուի։

Աղէքսնա Բաթթի՝ մեծանուն երգչուհին, մտադիր է եղեր տարւոյս վ'երը պըտտցնել մ'ընել ի Պելճիա, Հոլանտա, Աւստրիա, Բուլանիա, Կ. Պոլիս և Նիս։ Իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ երկու ներկայացում միայն պիտի տայ, մէն մի ներկայացման 25,000 Ֆր. ստանալու պայմանաւ։ Եթէ ստոյգ է Վէլիէրի տուած այս լուրը, հետաքրքրական էր գիտնալ թէ Պոլսոյ մէջ մէկ ներկայացումէն ինչպէս կարելի պիտի լինի դանձել 25,000 Ֆրանք Տիկին Բաթթի համար։

Հաքէֆան կ'ըսէ թէ քանի մ'օրէ ի վեր Պոլսոյ, Բերայի և Ղալաթիոյ կողմերը գանուող փողոցի շուները նահանջ մէջ դրուելով գիշերանց Իսկիւտարի կողմը կը փոխադրուին, և Իսկիւտարի շուները չկրնալով վարժուիլ այս նորեկ հիւրերուն հետ, իրենց բոլոր ձիգը կը թափեն զանոնք վանելու համար, որով գիշեր ցորեկ կռուելու վրայ են։ այս պատճառաւ Իսկիւտարի խեղճ ժողովուրդն իւր հանգիստը կորուսած է նոցա անվերջանալի հաչիւններուն պատճառաւ։

Մանասթիրի Բարա-Սամա գաւառակի Այլի-Թանաչի յունական վանուց հարն անցեալ շաբթու աւազակաց ձեռամբ սպաննուեր է դաշտի մէջ։

Ուրիշ երկու աւազակախումբեր ալ երեւան ելած լինելով այդ կողմերը, զօրքեր ղրկուեր են զանոնք հալածելու համար։

ԱԶԳ ԱՌ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆ

Արեւելեան երկաթուղեաց ընկերութիւնը պատիւ ունի ծանուցանել հասարակութեան թէ Պոլսոյ և Ման-Սթէֆանօի միջեւ որսորդաց փոխադրութիւնը դիւրացնելու նպատակաւ, ամեն կիրակի, ներկայ սեպտ. 20 (Ն. Տ.)էն սկսեալ և մինչեւ ցնոր տնօրինութիւն, մասնաւոր կառախումբ մը պիտի մեկնի Սիրքէճիէն առաւօտեան ժամ 4ին և Սթէֆանօ պիտի հասնի ժամ 4.30ին։

Այդ մասնաւոր կառախումբ, որոյ ուղեցոյցն յայտարարուած է կայարանաց մէջ, կանգ պիտի առնու ամեն կայարաններն։

ՐՆԴՀ. ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՈՒՂԵՑՈՅՑ

ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ՕՐԻՈՐԴԱՑ

ԻՆՉՊԷՍ ԱՐԴԻՒՆՔ ԵՒ ԷՍՏԵՐԵՑՈՅՆ

Թարգմանեց ի գերմաներէնէ
Մ. Կ. ՆԱԶԻՍԵԱՆ

Անդամ արդարութեան Ընդհանրական դիւանին և Դուռն Սպարապետութեան

ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Այցելութիւնք, այցեատոմք. — Խօսակցութիւն և ընկերային վարմունք. — Կարգադրութիւն կոչունքի. — Սեղանի սովորութիւնք. — Պարահանդէս. — Խաղ. — Կանանց՝ ի ճանապարհորդութեան, օտար տանց մէջ օթեւանած ատեն ունենալիք վարմունքն և պարտիք հիւրընկալութեան. — Քաղաքավարութիւն. — Ընկերային յարաբերութիւնք օրիորդաց ընդ արս. — Վայելուչ տան մը կահ կարասեաց կարգադրութիւն. — Արդուզարդ. գաղտնիք արդուզարդու. — Հանդերձաստեղեակ. — Վարմունք՝ ծառայից հետ. — Նամակագրութիւն տիկնայց։

Վաճառման կեդրոնատեղին է Տպարան Պարտիզպանեան, Կ. Պոլիս, Բիրա փաշա խան, թիւ 3։

Կը գտնուի նաեւ ի Բերա՝ Պ. Վայսի դրատունը, ի Ղալաթիա Յ. Արշակ էֆէնտիի վաճառանոցը, ի Պահճէ գափու Ջրաւաճառ Պողոս աղայի խանութը և հայ գրավաճառաց քով ի դին 10 դրուշ։

ԳԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐԱՍ

Ղալաթիա, 7 Սեպտեմբեր

Այսօր Հրեից Պայրամ լինելով, Պորսան գոց է։ Բերայի մէջ գոնօսիսէն 17 զուրուշ 30 փարա է։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտոն, 18 Սեպտեմբեր, ժամ 5 վայր. 45 երեկոյ

Անգլ. քանսոլիտ	100 3/16	
Օսման. » Սերի Դ.	բացուեցաւ	16 7/16
» » »	գոցուեցաւ	16 5/16
» » »	Ա.	33 1/2
» » »	Բ.	18 3/4
» » »	Գ.	16 3/8
Օթոման 1874		70 7/8
Փոխառութիւն 1877		— —
Պանք Օթոման		11 1/2
Ռուսական փոխառ. 1873		95 5/8
Եգիպտական միացեալ (ինթիթէ)		65 3/8
» առանձն. (բրիմիլէժիէ)		89 1/8
Տպրա Սանիէ		62 3/4
Տօմանեալ (փոխառ. Լոչիլտ)		86 1/4
Հունգարական պարտատոմսերի 4%ով		— —
Փոխանակութիւն Բարիզի վրայ		25 40

Վիէննա, 18 Սեպտեմբեր, ժամ 4 երեկոյ

Փոխանակութիւն Լոնտոնի վրայ	125 30
Օսմանեան երկաթուղի	20 60

Բարիզ, 18 Սեպտեմբեր, ժամ 3 վայր. 45 երեկոյ

Ֆրանսական Ռանթի 4 1/2 %ով	109 82 1/2
» » 3 %ով	81 07 1/2
Օսմանեան քանսոլիտ Սերի Դ. բացուեցաւ	16 55
» » » գոցուեցաւ	16 47 1/2
» » Սերի Բ.	18 75
» » Գ.	16 40
Օսմանեան երկաթուղի	41 75
» Բէյժիի բաժնեթուղթք	— —
Պանք Օթոման	540
Դրեսդի Լիոնէ	— —
» Ֆոնսիէ	1322 50
Բաժնետոմս Լիոնի	1247 50
Ռուէդի ջրանցք	2042 50
Ռուսական 5 %ով 1877ի	— —
Իսպանական Ռանթի	95 85
Եգիպտական միացեալ	330
Պրազիլական (արտաքին)	57 1/2
Բրիօրիթէ թուղթք	392 50
3%ով Հելլենական	317 50
Զէք Լոնդրայի վրայ	25 24

ԱԶԴ

Համազգեաց Վարժարանի Խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ պատուարժան ծնողաց դի վարժարանը կը բացուի յառաջիկայ Բշ. օր, Սեպտ. 9 և դասախօսութիւնք կ'սկսին։ Խնամակալութիւնը քաջալերս է որ ծնողք շատ դոհ պիտի լինին դպրոցական այն նոր կարգադրութիւններէն որք տեղի ունեցան այս չրջանին համար, ի բարւոք կրթութիւն օրիորդաց վարժարանին։

Ի Բերա, Լալէ փողոց թիւ 11

ԺՈՐԺ ՏԸ ԲԱՐԻ

(ԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ)

Ա.

Նա մի հայ է, այժմ էլ ապրում է. երիտասարդ է։ Քան և հինգ տարեկան, երկարահասակ, նիհար, բաւականի գեղեցիկ դէմքով, որոյ վրայ շատ հաճելի է խաղում ծիծաղը, սեւ-աչխոյժ աչերով, սեւ կլորիկ միրուքով, որը չրջապատել է նորա չնորհալի ծնօտը, դէմքին գոյնը աւելի սեւ է քան ցորենագոյն։

Մի որոշեալ հագուստ չունի, ամէն օր մի տեսակ է հագնում, այսօր աղքատ քաղաքացւոյ, վաղը միջակ հատառուի, միւս օրը սիրել ուզող երիտասարդի, իսկ չորրորդ օրը պերճ նախարարի։ Երբեմն ցիլինդր, երբեմն ցած և երբեմն ռուսական գլխարկներ է կրում։ երբեմն ոտի տուրքի ծայրը կոշիկից դուրս ցցուած, իսկ երբեմն լաւ կոշկակարը կը նախանձի նորա փայլուն կոշկի վրայ։ Նա մանաւանդ մի օր կը տեսնես նորան պերճ հագուստով և քրքրուած կոշիկներով, իսկ միւս օրը գեղեցիկ կոշիկով՝ քրքրուած ցիլինդրով, առանց կոշտ շապկի և մի ամենաքիչ վերարկու և տափատ հագած։

Ես նորան մի քանի անգամ հանդիպեցի բուլվարի վրայ, ձեռքին մի քանի կնային կամ առնային վզկապներ բռնած, կամ մի քանի գրքեր, օրացոյցներ, որոնց նա ծախում է ազնիւ պարոններին և գեղեցիկ օրիորդներին։

—Գնեցէ՛ք, պարոնա՛ք և տիկնա՛ք.. ասում է նա արագութեամբ և անցնում։ Եթէ կանգնեցնես և հարցնես թէ քանի՞ է այսինչը կամ այն ինչը, նա քեզ կ'ասէ որոշեալ գինը, պակաս չի տալ եթէ մի տարի անգամ խօսես. պատահում է որ առատաձեռն պարոնները նորան աւելի են տալիս, նա վճռանձնութեամբ ձեռքը դրպանն է տանում, հանում է այնտեղից մնացորդը և փարիզեան կոտրուտ երիտասարդի նման չնորհալի կերպով ետ է տալիս։

—Պահի՛ր քեզ։

—Անկարելի է։

Եւ նա ձգում է գետին, եթէ չես ուզում վերցնել... և հեռանում է։ Նա շատ մաքուր խօսում է Հայերէնը և Ֆրանսերէնը, փոքր ինչ էլ Ռուսերէնը. նա շատ է մնացել Ֆրանիայում՝ Փարիզում և որովհետեւ այնտեղ նորան ժորժ էին կոչում, ուստի հասարակութիւնն էլ նորա անունը «ժորժ տը Բարի» կնքեց։

ժորժ տը Բարին երբէ՛ք, երբէ՛ք սուտ չի խօսում. եթէ գործում է մի որ և իցէ պակասութիւն, կը խոստովանուէ ճշգրտութեամբ. եթէ անօթի է, փող չունի, հարուստ է — ունի, նա չէ՛ ծածկում ո՛չ ոքից. ի վերջոյ նա ծածուկ բան չունի։

ժորժ տը Բարիին ճանաչում է ամբողջ Կպլիսոյ։

Նա սքաչելի սրախօս էյարագաշրժ, ճարպիկ և գրաւիչ։

ժորժ տը Բարին ծաղրում են, նորան խենթ, թեթեւամիտ են կոչում, որովհետեւ ճիշդ է խօսում, անխարդախ գործում և ամէնքի պակասութիւնը իրենց երեսին է զարնում։

Նորան ճանաչում է մանուկը, երիտասարդը, օրիորդը, կինը, ծերը, մի խօսքով ամբողջ քաղաքը, ամէն դասի մարդիկ ժըպտում են երբ ժորժ տը Բարին երեւում է մի քանի թաշկինակներ, գրքեր և կամ ձեռնոցներ ձեռքին, ամէն կողմից նորան կանչում են, խօսեցնում և զուարճանում են, բայց նա երկար չէ խօսում, լակոնական սրախօս պատասխաններ է տալիս առանց իսկ ժպտելու և անցնում է։

Ոչ մի անվայել խօսք մինչեւ այժմ չի լսուիլ նորա բերանից։

Մի անգամ նորան զզուեցրել էին անդադար իւր ձեռքումը բռնած վզկապների գինը հարցնելով, քիթն ի վեր ծիծաղելով և ջանալով, ուստի նա վճռեց մի այսպիսի հնարք ի գործ դնել։ Թղթի կտորի մը վրայ գրեց գինը—40 կոպէկ, դրից գլխին մի աւստրիական գլխարկ և նորա վրայ կպցրեց թուղթը։ Նախ չորս կողմից քան քանիներ արձակեցին, ապա սկսեցին վզկապների գինը հարցնել։

—ժորժ տը Բարի, քանի՞ է։

Նա առանց պատասխանելու, վճռանձնութեամբ մատով գլխարկի վրայի թուղթի կտորն էր ցոյց տալիս և առանց ծիծաղելու անցնում։

Մի սիրուն տիկին կանգնեցրեց նորան և ասաց.

—ժորժ տը Բարի, 40 կոպէկը վզկալների՞ թէ քո գինն է։

ժորժ տը Բարին շատ լաւ էր վարվում գեղեցիկ սեռի գեղեցիկների հետը, ուստի փոքր ինչ ժպտեց և ամենայն ազնուական շարժողութեամբ.

—Շատ սիրուն էք, տիկի՛ն, ասաց և արագութեամբ սահեցաւ անցաւ։

Բայց ինչո՞վ էր ապրում այդ ժորժ տը Բարին։

Բ.

ժորժ տը Բարիի առաջին ապրուստը իւր վզկապները, գրքերը, թաշկինակները և ձեռնափայտերն էին, որոնք նորան տալիս էին հարուստ խանութատէրերը, երբեմն ինքն էր գնում և կրկնակի գնով ծախում, բայց և յայտնում առած գինը։

—Ա՛հա՛, պարոնե՛ր, ես այս վզիս

առնել եմ 25 կոպէկով, իսկ ձեզ յիսունով կը տամ, որովհետեւ ես ուզելու պէտք ունիմ։

—Խանութից դո՛ւռեմ։

—Դուք գիտէք, կարող էք առնել և նա անցնում է . . . բայց սիրուն տիկինները և իրենց ցոյց տուող երիտասարդները սիրում են նրան խօսեցնել, ուստի առնում են նրանից և նրա պէս լաւ առեւտուր անող քիչ կայ մանրավաճառների մէջ։

Այս առաջին միջոցն էր, նա ունէր մի երկրորդ միջոց ևս։

Երբ վաղ չուներ, կանդնեցնում էր առաջին իսկ հանդիպող հարուստին և կամ գնում էր նրա տունը, քաղաքավարութեամբ բարեւում և ասում.

—Պարո՛ն, դուք հարուստ էք, աւելորդ փող ունիք, իսկ ես չունիմ, տուէք ինձ 50 ռուբլի։

Եւ նրա այդ սածի մէջ ոչինչ աղաչական չեշտ չկար, նա ասում էր լուրջ դէմքով և վեհանձնութեամբ և նրան չատերը տալիս էին. իսկ եթէ չառուողը գանուէր, նա ոչինչ չէր ասել, կը բարեւէր և դուրս կը գար։ Այսպէս այդ ձեւի մասին նա մի օր մի բան պատմեց մեզ։

Մի օր, նորա փողը վերջանում է. զարմանալի է թէ ինչո՞ւ այդպէս շուտով, որովհետեւ նա ո՛չ շռայլում էր, ո՛չ խմում և ո՛չ էլ անբարոյական տեղը յաճախում։ Մի օր, ասացինք, երբ նորա փողը վերջանում է, նա վճռում է ուղղակի փոխարքային գնալ. հազար նեղութիւններով յաջողվում է պատգամը բարձրանալ, որպ բաց լուսամտից նա տեսանում է փոխարքային ներսումը իւր օգնականի և մի բանի պաշտօնական մարդերի հետ. նրան չեն թողնում ներս մտնելու. նա վերարկուի քղանցը հաւաքում է, ցատկում լուսամտից ներս և կանգնում լրջութեամբ՝ վախեցած փոխարքայի առաջ, և քաղաքավարութեամբ բարեւում։

Ու. . . ո՛չ. ջրչ . . . . . ուէք ինձ 100 ռուբլի փող, ինձ հարկաւոր է, ես փող չունիմ։

Փոխարքան ճանաչում է Ժորժ տը Բարրին, նա հրամայում է իւր օգնականին տալ նրան այդ գումարը, իսկ օգնականը խնդրում է Ժորժ տը Բարրին մի ժամից յետոյ իւր տունը գալ ստանալու։

—Ո՛չ, Ձերդ մեծութիւն, ասում է Ժորժ տը Բարին—դուք կը մոռանաք, ես այստեղ կը կանգնիմ մինչեւ ձեր մեկնիլը. ձեր գրանդանը ինձ ներս մտնելու թոյլ չի տալ։

Օգնականը ժպտելով համաձայնվում է և Ժորժ տը Բարին կատարեալ արձանի նման ցցվում է նրա դռա մի ժամ և ի վերջոյ օգնականի հետ գնալով ստանում է փողը։

Բայց մի չաթի յետոյ երբ հարցնէիք, նա կ'ասէր որ փող չունէ. իրաւ որ չէր ունենում, բայց ի՞նչ էր անում առած փողերը։

Նրա հագուստի մասին մենք դեռ բոլորը չասացինք։

Նա հագնվում էր զանազան տեսակ, խառնիխուռն, եւրոպականը ասիականին խառնած, ցիլինդրը և պէնները ասիական հագուստի հետ, «փափախը»—մորթէ գլխարկը կամ ռուսական գլխարկը եւրոպական ամենամոդայի հագուստի հետ . . . բայց ո՞րտեղից էր ճարում նա այդ հագուստները։ Նրան տալիս էին պատարստի հագուստ ծախողները, նա նոցա գործ էր ածում մի չաթի և յանկարծ տեսար՝ որ միւս օրը հին, կեղտոտ հագուած փողոց էր դուրս գալիս։

—Ի՞նչ արիր հագուստներդ։

—Փախեցի, փողս վերջացել էր, մի բանի տեղ դիմեցի, մերժեցին։

—Ի՞նչ ես անում այդքան փողը։

—Ձեր գործերին միայն խառնուեցէք, պատասխանում էր նա լրջութեամբ և անցնում։

Բայց չէ՞ որ Ժորժ տը Բարրին գաղտնիք չունէր։ Այո, նա առատաձեռն էր, շատերն էին տեսել, որ նա մտնում եւնում էր աղքատ ընտանիքների մէջ, օգնում էր աղքատ ուսանողներին և անդամազուրկներին, բայց նորէն, չէ՞ որ շատ փող էր առնում ուրիշներից, ուրեմն . . . թողնենք այդ մասը ինչ յետոյ։

Ես ձեզ կը պատմեմ նրա հագուստների դէպքերից մի բան։ Զմեռուայ օրերից մէկում մենք տեսանք, որ Ժորժ տը Բարրին «Գոլոշինսկի Պրոսպէկտ» գլխաւոր փողոցի վրայ երեւցաւ փոքրամարմն միայն մի կեղտոտ, բարակ և հնամաշ վերարկուի մէջ, կծկուած և դողդողալիս. նա քայլերը մեղմացրել էր, խեղճը ցրտից դողում էր, իսկ մի քանի յիսար երիտասարդներ կարծելով որ նա դիմամբ այդպէս է անում, ծիծաղում էին . . . բայց մի՞թէ նա յիսար էր . . . նա չէր կեղծում, նա իրաւ որ մրսում էր։

Անցաւ մի նորեղէն ծախողի խանութի առջեւից. ցիանութիւնը, որը դրան վրայ կանգնել էր, կանչեց նրան.

—Ժորժ տը Բարի, վերարկու չունի՞ս։

—Ո՛չ, չունիմ։

—Արի ես քեզ կարը տամ տար կարել տուր։

Եւ նա կարեց 3 արշին մահուդ և տուաւ Ժորժին, որը շնորհակալութիւն յայտնեց և դուրս գալով այն օրը այլ ևս չերեւեցաւ։

Միւս օրը նորէն նոյն վերարկուով երեւեցաւ, սակայն այս անդամ մահուդը փիլոնի նման ձգել էր վրան և անցաւ խանութատերի առջեւից. բոլորը ծիծաղել սկսեցին. խանութատէրը հարցրեց թէ ինչո՞ւ չէր կարել տուել վերարկուն։

—Եղբայր, չէ՞ որ սորան «աստառ» էլ կ'ուզէ։

Խանութատէրը կարեց տուաւ «աստառը»։

Այս անդամ Ժորժ տը Բարին երեւեցաւ երկու փիլոնով, մահուդը ձգած և աստառը նրա վերայ, իսկ խանութատէրը երբ այդպէս անելու պատճառը հարցրեց.

—Եղբա՛յր, կարել տալու փոյթ էլ պէ՞տք է թէ ո՛չ։

Բոլորը ծիծաղեցին, և խանութատէրը ստիպուեցաւ կարելու փողն ևս վճարել. և ահա միւս օրը Ժորժ տը Բարին երեւեցաւ փամփաշուած փառաւորապէս իւր նոր կարուած վերարկուի մէջ։

Ժորժ տը Բարին ապրուստի մի ուրիշ միջոց էլ ունէր։

Գ.

Ահա թէ ինչպէս։

Մառաջանք ասելու, որ Ժորժ տը Բարրի մարմինը ստատին գիւրաթեք էր, ուստի նա գիտէր մի արուեստ։

Նա իւր մնարմնով ներկայացնում էր ամբողջ հայկական տառերի ձեւերը։ Օրինակի համար.

«Ա» ներկայացնելու համար նա իւր երկու ձեռքերը գլխին հատատար բարձրացնում էր. Բ ի համար նա մի ձեռքը գլխի վրայից տանելով կրծքանում, իսկ միւս ձեռքի արմատը սրտին էր կպցնում. Գ ներկայացնելու համար ձեռքը կրծքացրած քունքին գնում և միւսը պարզում էր եւ. այս. պէս — իկ սկսած մինչեւ Ֆ, նա գիւրութեամբ ձեւացնում էր. ոմի հեռաբերիկ չէ այդ տեսնելու և Ժորժ տը Բարրին հրաւիրում էին խնջոյքներում տիկիններին և պարոններին զուարճացնելու. նա ձեւացնում էր առանց իսկ ժպտելու — լրջոյ դէմքով, ստանում էր փողը և դուրս գնում։

Պատմում են այդ մասին մի ծիծաղաշարժ դէպք, որը պատահել է Ալպաբ Ցովհաննիսեանցի տնում ազնուական տիկնանց ներկայութեան. բայց որովհետեւ յարմար չէ այստեղ յառաջ բերել, վախենալով զսպուածներին գրգռելուց»(*), ուստի անցնում ենք։

Ժորժ տը Բարին բուն Տիրխանցի է, կարծեմ մի մայր և մի քոյր միայն ունի, յետին թշուառ վիճակի մէջ, որոնց ինքն է օգնում. այդ մասին ո՛չ ոք մոնրամասն տեղեկութիւններ չունի։

Իսկ երբ հարցնում ես նրան.

—Պ. Գէորգ, ինչո՞ւ ես այդպիսի միջոցների դիմում։

—Ապրիլ պէտք է, եղբայր, ասում է նա տատնոտելեամբ։

Նա պատմեց մեզ իւր անցեալ կեանքը, թէ ի՞նչպէս նա մանուկ եղած միջոցին սատիկ ուսումնասէր էր, ի՞նչպէս փախաւ Ֆրանսիա, երկար տարիներ այնտեղ մնաց, սովորեց հնարագիտական խաղեր և ճարպկութիւններ, ֆիրանսերէն լեզուն, տարիներ անցկացրեց փարիզաբնիների հետ և վերադարձաւ իւր հայրենիքը։

Իսկ թէ ի՞նչ էր անում նա իւր հայրենիքում, այդ ամէն ոք այսօր գիտէ Կովկասում. Ժորժ տը Բարին մի ճշմարիտ ազգասէր երիտասարդ է, բայց որովհետեւ խեղճ տեղ է հաշվում, ուստի ազատ է ամէն վտանգներից։

Ժորժ տը Բարին չէ վախենում ո՛չ օրից, մաքուր խիղճ ունի, որովհետեւ խարդախութիւն չունի։

Գաղանիք չունի ասում են, իսկ ես ձեզ կ'ասեմ և կ'երդուրեմ, որ նա մի գաղտնիք ունի, մի սոսկալի գաղտնիք . . .

Շատ քիչերը ծանօթ են այդ գաղտնիքի հետ և ես էլ այդ շատ քիչերից մէկն եմ, բայց կ'ասեմ շատերին, որովհետեւ չա՞տ կը ցանկայի, որ Ժորժ տը Բարրի նըման մի քանի հատ, տասը, հարիւր, հազա՛ր հատ ունենային։

Գէորգը ընկնում է «Թացմինդա» թաղում, այդպէս են ասում, բայց իսկապէս քիչերը գիտեն թէ ո՞ւր է նրա բնակութիւնը։

Դ.

Ես յայտնուեցի Ժորժ տը Բարրի գաղտնիքը։

—Ո՞ւր է նրա բնակութիւնը, ո՞ւր է ճաշում, ի՞նչ է ուտում և ի՞նչ է անում ասանից դուրանից առած այդքան փողերը։

Դոցա մէջ էր գաղտնիքը։

Ահա այս էինք մտածում մի երեկոյ մենք երեք ուսանողներս, նստած գարեջրի շիշերի մօտ մի հիւրանոցում։

Մենք մտածեցինք խմանալ այդ բոլորը. մեզնից մէկը յայտնեց, որ տեսել է Ժորժ տը Բարրին մտնելիս «Վերան սրճատներից մէկում, իսկ միւսը թէ գնում Գէորգի բընակութիւնը։

—Ճանաչո՞ւմ ես այդ սրճարանը, հարցրինք առաջինից։

—Այո՛։

Մենք իսկոյն վեր կացանք և ուսանողին առաջնորդ ունենալով գնացինք «Վերան»։ այնտեղ հանդիպեալ հիւրանոցը տեսանք, բայց պէտք էր Ժորժ տը Բարրից աննկատելի լինելով դիտել։ եթէ նա մեզ տեսներ, կը վիրաւորուէր և դուրս կը գնար։

—Ինձ անձամբ չէ ճանաչում, ասաց առաջին ուսանողը, ես ներս կը մտնեմ։ եւ նա ներս մտաւ։ Մենք դրսումը միայն հինգ րոպէ սպասեցինք, որովհետեւ տեսանք ուսանողին, որը դուրս եկաւ արձարանից և օտեցաւ մեզ։

—Տեսա՞ր, այնտե՞ղ էր, հարցրի ես։

—Տեսայ, այնտեղ է, ասաց ուսանողը տխուր ձեւով։

—Ինչ է ընթրում։

—Ինչ է ուտում։

—Կամենում էք իմանալ, հարցրեց նա դառնութեամբ։

—Այո՛։

—Յանաք հայ, մի դաւաթ թէյի հետ։

Մենք տխրութեամբ լռեցինք և անցանք։

—Ուրեմն ի՞նչ է անում այդքան փողերը, հարցրի ես։

—Գնանք, ասաց ուսանողը—գնանք նորա բնակութիւնը տեսնելու։

Մենք բարձրացանք «Թացմինդա»։

Երկրորդ ուսանողը, որը մեզ առաջնորդում էր, կանգ տուաւ մի դրան առաջ. դուռը բաց էր և ներս մտանք։

Բակումը կանգնած լուսնի լոյսի տակ, խօսում էին մի քանի ուսանողներ, իսկ բաց լուսամուտից երեւումէր ներսումը ուրիշները որոնք կարդում էին, տատնի չափ մահճակալներ, սեղաններ եւ։

—Այստե՞ղ է բնակվում Ժորժ տը Բարրին, հարցրի ես ուսանողներից։

—Այո՛, բայց նա տանը չէ. գնաց ընթրելու։

—Ո՞րն է նորա սենեակը։

—Ա՛հա՛ այս . . . և նա ցոյց տուաւ բաց լուսամուտը։

—Բայց այստեղ տատի չափ մահճակալներ կան։

—Դրանց մէկը նրան է. նա մեզ հետ է պառկում, բայց բոլորը այս սենեակումը—նորանն են։

—Ի՞նչպէս, հարցրի ես զարմացած։

—Որովհետեւ նորա ծախումն են. մեր հագուստը, կերակուրը, ուսման պարագաներն իսկ, նա է հոգում և ասում. Սովորեցէ՛ք միայն։

Մենք ապշել էինք։

—Այո՛, աւելացրեց երկրորդը—նա մեզ համար հայր է, բարերար է, մեզ ամէնիս փոգ է տալիս և ասում.

—Դուք երիտասարդ էք, ծախսեցէ՛ք։

—Սակայն մի խմէք և մի՛ շռայլեք . . . աւելացրեց երրորդը։

—Նա իւր չորերը մեզ է տալիս, հագնելու, բակում և մեզ համար հագուստներ է կարել տալիս. մի խօսքով մեզ որդեգրել է, աւելացրեց չորրորդը. իսկ մենք, արտասուալից աչքերով, առանց մի բառ արտասանելու դուրս փախանք։

Ժորժ տը Բարին ուտում էր չոր հաց և կերակրում էր ո՛չ միայն տատնի չափ ուսանողների, այլ և շա՛տ շատերին . . . .

Ահա այս էր Ժորժ տը Բարրի միակ գաղտնիքը . . . .

Պարո՛ն հարուստներ, նայուեցէ՛ ձեզ, ժպտուեցէ՛ դառնութեամբ և հարցնուեցէ՛.

—Եւ այս գաղտնիքը սոսկալի՞ է՞ . . . .

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆՑ

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼԻՔ

Շերեմ բէրեակ մը.— Վերջերս, Լոնտոնի Զօսֆիրտ փողոցին մէջ անցորդներն հետաքրքրական տեսարանի մը ներկայ եղան։ Մարդ մը, խուճապեալ և խռովուն, արագութեամբ կը վազէր, մեզուներու բեռնակէ մը հագածեալ։ Խուռն ամբոխ մը անոր կը հետեւէր բաւական հեռուէ։ Կառաց երթեւեկութիւնը պահ մը ընդհատեցաւ։

Կիրեւի թէ այդ մարդս պաշտօն ունէր կողովի մը մէջ փակեալ մեզուներու բզիզ մը տանիլ մօտակայ կայանէն, երբ կողովը բացուեցաւ և մեզուներու թագուհին, իւր փաքրիկ բանակին առաջնորդելով, զետեղուեցաւ խեղճ մարդուն կրնակին վրայ, որ չէր գիտեր ի՞նչպէս ազատել իւր օձիքը։ Կը վազէր, հանրակառքերուն և սայլերուն մէջէն կը սողսկէր, յուսալով որ ազմուկին անհետացնէր զանոնք։ Զո՛ւր ջանք, անօգուտ վազում։

Վերջապէս խորհուրդ տուին իրեն հանուելի. թշուառն հետեւեցաւ այս խրատին, և ներկայութեան հաղարի չափ անձանց որք չբնդնակ մը կազմած էին իւր բոլորտիքը։ Ապահ փախուստ ամենայնից չտուաքիրի, փախչելու համար մեզուներէն որք փողոցին մէջ կը թռչտէին։

Նաբեանի։ բանակին դէ՞ռը մը.— Լենոբանան Բէմաա լրագիրը կ'ըսէ թէ Ֆօ-Ֆրէոնէի մէջ տակաւին կ'ապրի հարիւրամեայ ծերուհի մը, գինուոր առաջին կայսրութեան բանակին։

Ծնեալ ի Ֆօ-Ֆրէնէ, 1786 յունիս 3ին, Նեքոլա-Ֆրանսուա Թիլէ 1806 ին գինուոր գրուեցաւ. այսպէս մասնակցեցաւ գրեթէ Մեծին Նաբոլէոնի ամէն ճակատամարտաց, մանաւանդ հետ դէմ առ դէմ կռուելով։ Մասնակցած էր Գատէյնի պաշարման, որ մնաց երկու երեք ամիս։ Թարմի յի առելու, մին էր այն 12 գինուորներէ որք մահէ ազատեցան 232 հոգւոյ ջախատի մէջ, թէպէտ իւր կուրծքին մէջ գնդակ մը որ եթէ փոքրուն չհանդիպէր, անուշա դուրս պիտի երթար կրնակէն։ Տարիի մը չափ ալ գերի մնաց ի Տրէզդա։ Ֆրանսա վերադարձին, նորէն բազմաթիւ ճակատամարտից մասնակցեցաւ Հարիւր Աւուրց միջոցին, մանաւանդ ի Վաթէրլօ, ուր տասաց. ուրի հարուած մ'որ իւր մարթանը կորցրէ յետոյ այտին վրայէն սահեցաւ, սկրթելով միայն ծնօտը։

Այն ատեն է որ անձնատուր եղաւ և իւր հայրենի տունը վերադարձաւ գինուորական տաժանելի ծառայութենէ մը յետոյ։

Թիլէ ցարդ քսանաւոր է, և չգիտեր թէ ի՞նչ է հաղ և յօղ ապաւ։

ՄեծաՀրէ և ռէլոռ դէռանդէպ մը.— Նորէ Տոյլէ Սկլէմայնէ Զայրանէ կը ծանուցանէ եղերական վախճանն անձի մը որոյ կեանքն, բարեբաստիկ կերպիւ սկսած, շարունակած է թշուառութեան մէջ, յանգելու համար անձնասպանութեան։

Ցիշեալ թշուառն, որոյ անունը չտրուիր, նախ բարձրաստիճան սպայ հրանտական բանակին մէջ, անցաւ ապագիւանագիտութեան մէջ, և իւր կցորդ, այցելեց Եւրոպոյ գրեթէ ամէն արքունիքը։

Զանազան պատճառներով թողած լինելով իւր ասպարէզն, չոգնորուն գիւանագէտն ստիպուեցաւ ուսուցիչ լինել ի Պէրլին։ Վերջին տաներեն պաշտօնեայ էր տեղեկութեանց դրասենեկի մը մէջ։

Գանի մը չաթաթ առաջ իւր մարմինը գտնուեցաւ, Պէրլինի չրջակայքը անտառի մէջ կախուած։

ՀԻԱՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ

ՀԻԱՆԴԱՑ ԴԱՐՄԱՆՄԱՆ

Ի

ՏՐ. Ս. Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Կեդրոնատեղին է Աբամեան Գրատունը, և կը ծախուի բոլոր Հայ Գրավաճառաց և Պ. Վ.ապրի քով է Բերա։

ԳԻՆ 1 ՄԷՋԻՏ

ՊԷՏԱՆ ԱԶԳ

ՏՕՔԹԷՕՌ ՈՒՕՊԷՆՍՕՆ

ի գիւրութիւն իւր ամէն կողմէ դիմող յաճախորդաց, որոշած է այսուհետեւ գանուիլ ամէն օր ժամը 4էն մինչեւ 7, ՆԻՒ-Ե ԲԷ ԴԵՂԱՐԱՆ ԵԷԼԻ-ՇԱՄԻ, Դամասկասան գէմ, թիւ 42։

Տօքթէօռը, բաց ի Կուրծքի, Ստամոքսի եւ Աղեաց հիւանդութիւններէ, որոց համար արդէն համբաւ ստացած է, կը զբաղի նաեւ մասնաւորապէս փամփուշտի եւ Միջանցքի հիւանդութեամբք եւ Գաղիական սիստով, որոց համար մեծ հմտութիւն ստացած է հիւանդասոյց մէջ։ Երէկ գրասենեակի, Ստամոքսի լուացման եւ շնորհներով կատարուած գարմանաց վերաբերեալ նորագուտ միւնոյ է գործ կը գրուին ամենայն յաջողութեամբ։

Երեկոյթերի օրերը ազգասէրները ՉԲԻ կը դարմանուին։ 2—16

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՍԱՒՈՐՔ

ՅՕՐԻՆԵԱԼ,

Ի ՀԵՐՈՆԻՄՈՍԷ ԲԱՐԵԿԵԱՆ

Երէլրաստ-անդամ Ա. ազգային Ասոյ-ղանիոնական

Հերոնիմոս Լ. Ֆէնեան Բարեբերեան որ բազմամանօթ է իւր գիտական այլ և այլ հրատարակութիւններով, Գիսաւոր Աստեղաց վրայ իւրոյ ընծայած է այս նոր գործ որ՝ հմտասօտ, բայց իւր տեսակին մէջ նորագոյն ծանօթութիւններով լի հատոր մ'է, պատկերազարդ։

Այս գրքոյկ ժողովրդական, բայց ի մասնաւորի վարժարանաց համար յօրինուած է և մեծապէս օգտակար կրնայ լինիլ անոր ընդհանրացումը մեր ազգային վարժարանաց մէջ։

Գին 10 ղրուշ։

ՀԱՄԱՌՕՏ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ցօրինեալ

ԽՈՐԻՆ Վ. ԳԱԲՐԻԷԼ Ա.ՇԷԼԵԱՆՑ

Հրատարակեալ Ս. Խորէնայ Եպիսկոպոսին

Հ. Վ. Ա.բ.ա.ա.

Տրամաբանութեան այս համառօտ դասագիրքը, զոր Արմաշու վանքին ծառանդաւորաց վարժարանի աշակերտաց համար գրած է Գերդ. Խորէն Եպիսկոպոս և ոմ տպուած է 1871ին, ազգային վարժարանաց մէջ կարեւոր պէտք մը լեցնելու գործածուելով սպառած և չատ տեղերէ խնդրուած էր։ Սրբազան հեղինակը վերոյիշեալ ուրագութիւնք ի գործ կը դրուին ամենայն յաջողութեամբ։

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԹԵՐԹ

Ա.ԶԳԱՑԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Սեպտեմբեր 7

ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ · Կոնդրատիոնիզ (Բանախօսութիւն Պ. Փ. Ռէնէ-Լէ)։ * * *

Վ.ԷՊ · Գնանք ընթրել (Տէլէսի Էնանէյը)

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆՑ

ՆԿԱՐԱԳՐԱԿԱՆ · Կարնոր զբաղեցնող բառ-ՆՈՒՄԸ · ԵԱՆԷՐԻՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ· Խանդաղատ (Ա- Զարանէ * * *) ԱՆԱՆՈՒՆ

ՔԱՂՈՒԱԾ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԼՐՈՅ · Աբպաքին, Նեբրէ, Աշխարհ.

ՍԻՄՕՆԵԼ ԵՒ ՄԱՆՐԻ (ԿԶԱՎԻԼԻ ՏԷ ՄՈՆԹԻԷԼՆ) Թարգ. Մ. ՀՕՊԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՆԴԻՐՆ

Օրուան խնդրոյն վրայ Լրագրոյս Խմբագրութիւնն իւր կարծիքներն արդէն արտայայտած է։

Այս մասին հետեւեալ ուսումնասիրութիւնն հաղորդած է մեզ, զոր կը հրատարակենք՝ կարծեաց ազատութիւնն յարգելով։

* * *

Օրուան ազգային մեծ խնդիրն է միշտ Կաթողիկոսական խնդիրն, այսինքն թէ՝ Պէ՞տք է ճանչենք զՄակար Կաթողիկոս թէ ոչ։

Թէպէտ, որչափ գիտենք մեք, անկողմնակալ միաբերան ընդհանրապէս գաղափար մը գոյացուցած են այս մասին, բայց տակաւին կը դիտուին չատ թիւրիմացութիւններ և չատ արտայայտեալ նախապաշարումներ, որք ամենչափ դիւրաւ կարտայայտուին ու կը պաշտպանուին որչափ կը կարծուի թէ ուրուս կառավարութեան անխտիր ամէն անդամ է տնօրինութեան դէմ ուղղեալ ամէն քննադատութիւն տպահովագոյն միջոցն է ժողովրդականութիւն վաստակելու Թուրքիոյ Հայոց մէջ։

Մակար Կաթողիկոսը ճանչել չուզողներն անձի խնդիր չեն յարուցաներ, գէթ ըստ երեւոյթին, այլ սկզբունքի խնդրոյ մը ներքեւ կ'ամրանան։ Այդ սկզբունքի խնդիրը սա է. «Հայ Եկեղեցւոյն Օրէնքը կը ճանչէ մի միակ Կաթողիկոս. Մակար չէ Ազգէն ընտրեալ այն միակ Կաթողիկոսն. ուստի, չի կրնար Կաթողիկոս ճանչուիլ։»

Աւարեկ մեր գիտողութիւնք ի պատասխանի այս առարկութեան։

* * *

1. Զի կրնար ապացուցուիլ թէ Հայ Եկեղեցին ունի միօրինակ և բացորոշ Օրէնք մը Կաթողիկոսական ընտրութեան։

Երբ Պալաժենիոյ լաւագոյն մասն, այն է՝ Կաթողիկոսական ընտրութեան կանոնը չարաչար կը հարուածենք յանուն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ «Օրինաց», պէտք է նախ գիտնանք թէ՝ Ո՞րն է այդ Օրէնք։

Պատմական ստուգութիւն մ'է թէ, մեր Եկեղեցին ո՛չ առաջին, ո՛չ միջին, ո՛չ ալ յետին դարուց մէջ ունեցած է իւր Հայրապետաց ընտրութեան հաւասար որոշ և միօրինակ Օրէնք մը, գրաւոր կամ անգիր։

Ա.յդպիսի Օրէնք մը չատ փնտռուած է ձեռնհաս հեղինակութեանց կողմէ։ բայց չէ կրցած գտնուիլ։ Վկայ են 1866ի և 1883-84ի Կաթողիկոսական Ճանճաժողովոց Տեղեկագիրք, որք չատ լաւ կը քննադատեն ռուս կառավարութեան մեզ տուած Օրէնքը։ բայց չեն հրատարակեր, կամ գէթ չեն յիշեր, ազգային-եկեղեցական ուրիշ նոյնչափ վաւերական Օրէնք մը, որ անտես առնուած լինի։

Մեք կրնանք խօսիլ Հայ Եկեղեցւոյ «Օրէնքն» վրայ. բայց ո՛չ բացորոշ «Օրէնքի» մը վրայ։

Եւ իրօք, մեր ազգային պատմութենէն կը տեսնենք թէ.

Ա. Կաթողիկոսութիւնն ի սկզբան Ժառանգական էր պարզապէս, այսինքն յորդւոյ յորդիս փոխանցեալ։

Բ. Յետոյ, թէ՛ առաջին և թէ՛ միջին դարուց մէջ չատ ժամանակներ, կենդանի Կաթողիկոսունք իրենց ձեռօք կարգած են իրենց յաջորդներ.—ընդհանրապէս իրենց ձեռնասուններն։

Գ. Ընդհանրապէս, ազգային թագաւորք, իշխանք, նախարարք և զօրավարք, ներկայացուցչաց աշխարհային-քաղաքական իշխանութեան, մեծագոյն կշիռ մ'ունեցած են Հայրապետներուն, մանաւանդ թագաւորական վարաց մօտ բազմող Հայրապետներուն ընտրութեան մէջ։

Դ. Նոքա երբեմն միայնակ կատարած են Կաթողիկոսաց ընտրութիւնը։

Ե. Պատահած է չատ անգամներ ալ որ Կաթողիկոսական կեդրոնին չոյակարը գտնուող ժողովրդեան մեծամասնութեան՝ կամ միաձայնութեան՝ ազազակներով, արժանաւոր Եպիսկոպոսներ (կամ տարբեր միճակ ունեցող ազգայիններ) Կաթողիկոս հռչակուած են աւելի քան ընդդիմադիր ըստ արդի դաղափարաց։

Զ. Եղած է ժամանակ որ Եպիսկոպոսունք երկու կամ երեք ընտրելեաց (Քանդիդատաց) ցանկ մը ներկայացուցած են Հայոց Թագաւորին, որ ա. նոնցմէ մին նշանակած է Կաթողիկոս, իւր Նախարարաց Խորհրդոյն կարծիքն առնելէ յետոյ։

Երբեմն ալ Կաթողիկոսին հասատատումը տեղի ունեցած է Հայոց միանգամայն երկու Թագաւորներու վաւերացմամբ (*)։

Ի. Երբեմն պարզապէս Հայրապետանոցի և չրջակայ Վիճակաց Առաջնորդք ժանրք կատարած են Կաթողիկոսին ընտրութիւնը։

Երբեմն միայն Կաթողիկոսարանի միաբանք կատարած են Հայրապետին ընտրութիւնն, և Ազգն ընդունած է։ Կամ եթէ անմիջապէս չէ ընդունած, պահ մը ետքը ճանչած է։

Թէ՛ առաջին և թէ՛ միջին դարուց մէջ, չատ Կաթողիկոսներ ընտրուած են այն եկեղեցական ժողովներով, (առանց աշխարհական մասնակցութեան,) որք կը գումարուէին եկեղեցական և վարդապետական խնդիրներ տնօրինելու։

Ը. Պատմական ստուգութիւն մ'է թէ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսք գրեթէ երբեք չէ ընտրուած Ամենայն Հայոց իրական մասնակցութեամբ, հանդերձ հայաբնակ գաւառներու ուրոյն ուրոյն պատգամաւորաց ներկայացմամբ միմիայն, կամ յայլոց, և քուէարկու-

(*)—Որովհետեւ մեր յիշել կրցած տասն և մէկ տարբեր դէպքերուն մէջ, միայն այս դէպքն անհաւատալի պիտի թուի ոմանց, մեք ալ առ այժմ միայն այդ դէպքը կամ պատմագրութիւնը ստորեւ։

«Յողովմն՝ հրամանաւ Արքայի (Հայոց) Արքեպիսկոպոսքունք, Եպիսկոպոսունք, իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ տայ զանուն միոյ տրուք յեպիսկոպոսաց կամ ի վարդապետաց . . . և զանուանսն գրով տան Թագաւորին ընդ կնքով իւրեանց, և եթէ բաղումք ի-ցեն վիճակեալք, հրամայէ Թագաւորն զի միաբանեսցին ի վերայ ԵՐԿՈՒՈՑ կամ ԵՐԵՔ, և ապա Թագաւորն հանդերձ ժողովով իւրով ընտրէ ՅԵՐԵՔ Ի ՆՈՅՆԱՆԷ զմին զոր կամի, և յաւուր օծութեան անդ՝ Թագաւորն ինքնին ձուլը կրկնեալ դնէ զմատանին ի ձեռս նորա հանդերձեալ զայ նորին, և դառնայ ի տեղի իւր, և յայնժամ առնուն զնա Ա.ռաջնորդք և օծանեն ըստ օրինի Կաթողիկոսութեանն։»

(ՄԽԻԹԱՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ · (Յամին 1340) իւր Ջատագովական գրոյն մէջ ուղղեալ առ Պապն Հռովմայ Բենեդիկտոս, այր ոմանց գութեանց դէմ քաջապէս մարտնչած է այս երանելայիշատակ Կաթողիկոս, հերքելով Լենիոյ որոց այլանդակ հրատարակութիւնները Հայ Եկեղեցւոյ դատաւորութեանց ուղիղ վրայ։)

1866ի Կաթողիկոսական Ցանճաժողովոյ Տեղեկագրոյն մէջ մասամբ յիշուած է այս ծանօթութիւն։ Ցանճաժողովոյ Մխիթար Կաթողիկոսին վիճակներէն կը հետեւցնէր թէ Հայ Ազգն ինք կ'ընտրէր իւր Կաթողիկոս առանց օտարի միջամտութեան։ Բայց ոչ ապաքէն Մխիթար Կաթողիկոսի վիճակներէն կ'երեւի միանգամայն ժամանակին «ապոստոլական իշխանութեան կամ թիւրքական (գէրրիկ որիալ) զօրութեան միջամտութիւնը Կաթողիկոսի ընտրութեան։ Քաղաքական իշխանութիւնը կրնայ ձեռքէ ձեռք անցնիլ. . . . Բայց քաղաքական զօրութեան միջամտութիւնը, (թէ՛ Մխիթար Կաթողիկոսին յիշած ձեւով և թէ՛ ուրիշ ձեւերով) պատմական ստուգութիւն մ'է, այր կասկածութիւնն անտես առնել անհնար է արդի խնդրոյն քննութեան մէջ։ . . .

— Մեր Մատենադարանը ի Մոսկուա տպեալ «Պատմութիւն Կաթողիկոսաց Էջմիածնի» գրքին մէջ, որ Սիմոն Կաթողիկոսին ընտրութենէն մինչեւ Յովհաննէս Կարբեցի Կաթողիկոսին ընտրութիւնն Էջմիածնի Կաթողիկոսաց պատմութիւնը կը պարունակէ, քաղեալ վաւերական պատմագրերէ, արձանագրութիւններէ և կենդանի անձանց վկայութիւններէ, կը կարդանք թէ երկու Քանդիդատաց դրութիւնն ի գործ դրուած է նաեւ նոքան զհաստատութիւն Պատրիարքին, (Յ հաստատեցաւ 1836ին,), և թէ 1851ին, երկուց ընտրելեաց ցանկի մը մէջէն կարգեցի Յովհաննէս Կաթողիկոսին ի Վեհ. Կայսրէն հաստատումն՝ ըստ առաջարկութեան Պատրիարքաց Կոմսին՝ դժգոհութիւն պատճառեալ ի մերազնէից մէջ. բայց թէ, «Այսմ այսպէս լինելոյ չեղեւ ուստեր կալ բնաւ ընդդէմ, ըստ որում հանառակիլ այնմ՝ էր հանապակի հրամանի Կայսերս»։ —(Առաջին տպագրութիւն Մատենադարանի հատատատութեան)։

— Նոյն քաջահմտաւ Մատիսարոս իւր գրքին «Յաւելուածքի» մէջ, ուր հաւաքած է այնքան չահագրգիռ ծանօթութիւններ, ուզելով ցոյց տալ (ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ գլխոյն մէջ) Հայ Եկեղեցւոյ ունեցած օրէնքը կամ կանոնը վասն ընտրութեան Հայրապետի, ուրիշ բան չէ կրցած գտնել։ բայց եթէ Մխիթար Կաթողիկոսին վերյիշեալ գրութիւնն, և մի դարու կանոն մը թէ, «առանց հաւանութեան չորից աթոռոց եպիսկոպոսաց, ո՛չ ոք նստցի Կաթողիկոս. որք են Եպիսկոպոսն Բզնոյ, Հաղբատայն, Եւսեաթէու որ ի Սեւանայ, և Թադէոսի վանուց որ ի Գետաշէն» կանոն որ բաղդատելի բնաւ չեն մի կը թուի ըստ արդի գաղափարաց ընտրական իրաւանց։

— Ապացուցանել ուզուած Զ. պարբերութեան երկրորդ հատուածին մէջ յիշուած դէպքը, (միանգամայն երկու Թագաւորաց կողմէ վաւերացումն Հայոց Կաթողիկոսին։) տեղի ունեցած է Բագրատունեաց օրով։

— Ստար իշխանութիւնք իւրացուցած են Հայոց Թագաւորին այս մասին ունեցած իրաւունքներն, երբ պակաս են Հայ Թագաւորք։ Ե. դարուն մէջ, կը տեսնենք թէ Հ

թեամբ կամ ձայնարկութեամբ նոցին։ Քաղաքական պարագայք և հաղորդակցութեան դժուարութիւնք գրեթէ միշտ արգելք եղած են այսմ։ Ընդհանրապէս կրնայ հաստատուիլ, Պատմութիւն ի ձեռին, թէ ամեն դարուց մէջ ազգային մեծամասնութիւն մը ճանչած է ազգային փոքրամասնութեան մը (թէև՝ պարագայից բերմամբ՝ ազդեցիկ փոքրամասնութեան մը) կատարած Կաթողիկոսական ընտրութիւնները։

Թ. Շատ անգամներ ալ օտարազգի իշխանք իրենց ուզած եկեղեցականներն Հայոց Կաթողիկոս կարգած են, պաշտօնանկ ընելով իրենց չուզած Կաթողիկոսները, թէ՛ առաջին և թէ՛ յետին դարուց մէջ։ Իբրև աւելի սովորական վիճակ, Ե. դարէն սկսեալ կը տեսնենք որ Հայք երբեմն իրենց ընտրած Կաթողիկոսին հաստատումը խնդրել սիրպուեր են օտար (մանաւանդ Պարսիկ) իշխանութիւններէ, երբ չկային ազգային Թագաւորք։

Ժ. Կաթողիկոս ընտրելու համար Եպիսկոպոս լինել անհրաժեշտ պայման չէ նկատուած։ Երբեմն վարդապետներ, երբեմն քահանայներ, և մինչև իսկ հասարակ աշխարհականներ մէկ օրուան մէջ Կաթողիկոս կարգուած են։

Բոլոր ասունք տեղի ունեցած են մեր ազգային պատմութեան մէջ։

ԺԱ. Հայութիւնը մի կողմէ Թուրքիոյ և միւս կողմէ Պարսկաստանի կամ Ռուսիոյ միջեւ բաժնուելէն ի վեր, մինչեւ Դէորգ Կաթողիկոսին ընտրութիւնը, Թուրքիոյ Հայք, ձեռամբ Կ. Պոլսոյ վարիչ մարմնոց, Էջմիածնի Միաբանութեան կատարելիք կամ կատարած ընտրութեանց վրայ վստահութիւն յայտնելով չատացած են, և անգամ մ'ալ 5 ընտրելեաց ցանկ մը ղրկած են։

Փոխադարձապէս, պատահած է որ Էջմիածնի Միաբանութիւնն առանց դիտողութեան ընդունած է Կ. Պոլսոյ մէջ առանց իւր մասնակցութեան Կաթողիկոս հռչակուած եկեղեցականն։

Ազգային յիշեալ բաժանումէն ի վեր, Թուրքիոյ Հայք միայն Դէորգ Կաթողիկոսին ընտրութեան իրապէս մասնակից եղած են Ազգին ուրիշ մասանց հետ մէկտեղ,—այն ալ, ինչպէս գիտենք, Ռուսիոյ քաղաքներմամբ, որ կը բաղձար իրեն համակիր թուող եկեղեցական մը բազմեցնել Ս. Թոռ. Հայրապետութեան։

* *

Արդ, դիտելով այս ամեն պատմական դէպքեր, կրնանք ըսել թէ, հայ ազգին ամեն դասերը՝ Թագաւորէն մինչեւ գիւղացին՝ մասնակից եղած են Կաթողիկոսաց ընտրութեան, և թէ, հետեւապէս, Հայ եկեղեցւոյ «ոգւոյն» նայելով, ժողովրդական է Հայրապետին ընտրութիւնը։ Բայց չենք կրնար միօրինակ Օրէնք մը ի վեր հանել, ընտրութեան եղանակը միանգամ ընդ միշտ գծող։

Այս պատմական իրողութիւն կ'արժէ լաւ ի միտ առնուլ. զի Պալաժենիոյ մէջ Ազգին ընտրական Օրէնք մը տրուելուն արդարացումն ա՛ն է անշուշտ թէ, Ազգը չունէր վաւերական և պարտաւորիչ ուրիշ Օրէնք մը իւր Կաթողիկոսաց ընտրութեան համար։ Ուրեմն, հարկ չկայ անպատճառ եզրակացնելու թէ, ռուս կառավարութիւնը Պալաժենիոյ պարունակած ընտրական Օրէնքը տուած էր Հայոց՝ անոնց Կաթողիկոսութիւնն օր յառաջ վերածելու համար ռուսական Մետրապոլիտութեան մը։

Իւր Կաթողիկոսաց ընտրութեան համար մեր Եկեղեցւոյն Օրէնք մը չունենալն ա՛յնչափ ակներեւ է, որ Ազգ. Սահմանադրութիւնն ևս չի նշանակեր այնպիսի Օրէնք մը։ այլ կը տրամադրէ մէկ ու կէս տողով թէ, Կ. Պոլսոյ Ազգ. ժողովը «կը մասնակցի» Կաթողիկոսական ընտրութեան։ Ա՛յլ ըստ ո՞ր Օրինաց։—չըսեր։ Եւ մեք տակաւին, յամին շնորհաց 1885. կը փնտռենք այնպիսի Օրէնք մը։

* *

2. Պալաժենիոյ ընտրական մասը պարտիք անպատճառ նկատել Պալաժենիոյ Մեծաւել մասերէն։

Տեսանք թէ, ի բացակայութեան դիրքին, բացորոշ և պարտաւորիչ Օրէնքի մը, Ազգն ունէր սովորական պէտք այնպիսի Օրէնքի մը վասն ընտրութեան իւր Հայրապետաց։ Անգամ մը ճանչելէ յետոյ դայն պէտք, դիւրին է ապացուցանել թէ, ընտրական իրաւանց ու գաղափարաց կէս դար յառաջուան վիճակին մէջ, Պալաժենիոյ ընտրական եղանակը լաւագոյն եղանակն էր որ կրնար գծուիլ։ Դիւրին է նաև ապացուցանել թէ, ինչ ինչ սրբագրութեամբ որոց վրայ ունինք գրել, Պալաժենիոյ ընտրական մասը կրնայ գործադրուիլ համարեն Ազգին կողմէ։ Բայց այս բաները դժբախտաբար չենք կրնար ըսել Պալաժենիոյ Մեծաւել մասանց համար։ Ուրեմն, արդարութիւն և խոհեմութիւն է Պալաժենիոյ ընտրական մասն անջատ նկատել Մեծաւել մասերէն։ Պալաժենիոյ խոտելի անունն ոմանց նախապաշարեալ մտաց խոտելի կը ցուցնէ նաև անոր ընտրական եղանակն, որ Հայ եկեղեցւոյն ժողովրդական ոգւոյն և ժամանակիս հանրապարական գաղափարաց կարի յոյժ պատշաճող եղանակ մ'է։

Մի՛ակ հիմնական առարկութիւնը Պալաժենիոյ ընտրական եղանակին դէմ՝ Քառիպոպներու դրութիւնն է։ Զայս դրութիւն քննենք արդ խնամով, մոռնալով Պալաժենիոյ Մեծաւել մասերը։—

* *

3. Ազգը թէև մի միակ Կաթողիկոս ընտրէ, ընդհանուր օրէնդրութիւն այժմեան վիճակին մէջ չի կրնար Վեղոյի իրաւունքը զլանալ Զարէն։

Անոնք որ Զարին վաւերացման երկու Կաթողիկոսացուներու ներկայացումը չեն ընդունիր, կ'ըսեն. «Ազգը մէ՛կ Կաթողիկոս միայն կրնայ ընտրել մէկ անգամէն։ բայց Զարն, եթէ չուզէ հաստատել ազգովին ընտրեալ Կաթողիկոսը, կրնայ մերժել զնա։ Յանժամ նոր ընտրութիւն կը կատարուի»

Ընդէ՞ր չուզուիր սակայն հասկնալ թէ, անգամմը Զարին Վեղոյի իրաւունքն ընդունելէ յետոյ, երկու ՝ՐԷԲՑ ՓՈՓՈԽՈՒՆ է երկու Կաթողիկոսացուներու միահաղոյն ընտրութիւնը։

Մեր մասին, կ'ըսենք համարձակապէս թէ ազգային անկախ և ազատ ընտրութիւնն ա՛ն է միայն յորմէ Ազգը կ'ընտրէ իւր Կաթողիկոս, և Զարն առանց ո՛և է առարկութեան կը հաստատէ զնա անմիջապէս։ Ահա՛ այդ է բուն խտելը, դէպ յոր պարտինք ձգտիլ։ Հո՞ն է ճշմարիտ անկախութիւնն Հայրապետական ընտրութեան մէջ։ — Բայց քանի որ այս դրութիւն այժմեան քաղաքականութեան չի յարմարիր, և մանաւանդ բոլորովին հակառակ է Ռուսիոյ ընդհանուր օրէնդրութեան, կը մնայ քննել թէ, Կայսերական Վեղոյի անխուսափելի կիրառութեան հանդէպ, ո՞ր դրութիւնն աւելի շահաւետ է Ազգին։ Մէկ անգամէն մէ՛կ թէ երկու Կաթողիկոսներու ընտրութիւնը։ Քննելի միակ կէտն այս է աւասիկ։—

* *

4. Զարը, քանի որ պիտի կրնայ մերժել ազգովին ընտրեալ դէպ Կաթողիկոսն, ուզածին չափ անգամներ կրնայ մերժել, և տարիներով զբաղեցնել Ազգը։

Ենթադրենք թէ այս տարի Ազգը միակ Կաթողիկոս ընտրեց Թադէոս Եպիսկոպոսը։ Բանի որ կ'ընդունինք թէ Զարը կրնայ չհաստատել ազգովին ընտրեալ Կաթողիկոսն, 3—4 ամիս սպասելէ յետոյ կ'իմանանք թէ Զարը չէ հաստատեր Թադէոս Կաթողիկոսին ընտրութիւնը։ Տարի մը ետքը նոր ընտրութիւն կը կատարենք և Կաթողիկոս կը հռչակենք Կիրակոս Եպիսկոպոսը։ Բայց Զարը քանի որ իրաւունք ունի մերժելու մեր ընտրած միակ Կաթողիկոսն, ի՞նչպէս կրնանք նոյն իրաւունքն, այսինքն նոյն քմահաճոյքը զլանալ նմա երկրորդ տարին։ Ուրեմն, Կիրակոս Եպիսկոպոսն ալ կրնայ չհաստատուիլ, և անվերջանալի յոգնութեամբ, զոհողութեամբ և դուցէ վնասիւք, երրորդ տարին երրորդ ընտրութիւն մը կատարելու կրնայ հարկադրուիլ Ազգը։

* *

5. Պալաժենիոյ դրած Օրէնքն է՝ առանձին քուէարկութեամբ երկու Կաթողիկոսներու միանդամայն ընտրութիւնը։

6. Զգուշութեամբ և հեռատեսութեամբ մտածուած է այսպէս։ Եթէ մին Վեղոյի բախի, միւսն անմիջապէս կրնայ հաստատուիլ, և ընտրողներն հեռաւոր աշխարհներէ վերտին յ'Էջմիածին գումարելու անհարին զոհողութեան պէտք չի մնար, մանաւանդ զի ընտրողք ընդհանրապէս նոյն մարդիկն են։ (1)

Նախընթաց պարբերութեամբ ցուցուած այդ ակներեւ անպատեհութեան առաջքն առնելու համար, Պալաժենեան՝ Քառիպոպ անուան տակ՝ իրօք երկու տարբեր Կաթողիկոսներ ընտրել կուտայ Ազգին։ Զո՞վ առաջին անդամուն պիտի ընտրէր Ազգը։ — Թադէոս Եպիսկոպոսը։ Պալաժենիոյ հրամայած առաջին քուէարկութեամբ, Թադէոս Եպիսկոպոս կը հռչակուի Առաջին ընտրեալ։ Բայց եթէ Զարը չհաստատէր զԹադէոս, Ազգն ուրիշ ո՞վ պիտի ընտրէր։ — Ընտրողք հոն են միշտ. նոյն մարդիկն են։ Դիտեն թէ երկրորդ անդամուն ալ Կիրակոս Եպիսկոպոսը պիտի ընտրուէր։ Ուստի, Պալաժենիոյ հրամայած երկրորդ քուէարկութեամբ, կ'ընտրեն զԿիրակոս, որ նը լինի Երէքրդ Ընդրեալ Ազգին, — երկու քն ալ արժանաւոր և փառահեղ Եպիսկոպոսներ, սա տարբերութեամբ միայն որ Ազգն զԿիրակոս պիտի ընտրէր յայնժամ և եթէ երբ Զարը չուզէր հաստատել զԹադէոս։

Արդ, եթէ Զարն առարկութիւն չունի Թադէոս Եպիսկոպոսին դէմ, կը հաստատէ զնա, և Ազգը կրնայ համարիլ, —ինչպէս համարեց Ներսէս Աշտարակեցի, Մատթէոս և Գէորգ Կաթողիկոսաց ընտրութեանց ատեն,— թէ Քառիպոպական ձեւոյն ներքեւ իրօք Ազգէն ընտրեալ միակ Եպիսկոպոսն է որ Կաթողիկոս հաստատուած է։

Բայց եթէ... եթէ Զարը չպիտի հաստատէր զԹադէոս, ո՞չ ապաքէն՝ ըստ ամենայն տեսութեանց՝ առաւելութիւն մ'է Ազգին համար որ Զարը կարենայ —և կերպիւ իւիք պարտաւոր լինի— առաջին Ընտրեալը մերժած ատեն երկրորդ Ընտրեալն անմիջապէս հաստատելու։ Ասով դարձեալ Ազգին կամքը կը կատարուի. զի երբ Թադէոս մերժուէր, որոշուած էր ընտրել զԿիրակոս. ընտրողք գիտէին զայս. ըստ այնմ հրահանգ ունէին ժողովրդէն կամ հանրային կարծիքէն։ Բայց ադով ոչինչ վնաս չտրուելէ զատ, տարի մը կը շահուի, կամ աւելի տարիներ. և յետոյ, Մայր-Աթոռոյ անիշխանութեան անհաշուելի չարեաց ըստ կարի չուռուով վերջ կը տրուի. և երրորդ, ընտրողք տարին անգամ մը չեն պարտաւորուիր աշխարհի չորս անկիւնէն յԷջմիածին գումարուելու, որ բազմաց անհնար է. կամ տարի մը ամբողջ յԷջմիածին ըսպասելու։

Ենթադրենք, չօշափելի օրինակի մը վրայ խորհելով, թէ այս տարի Ազգն ընտրէր՝ իբրեւ միակ Կաթողիկոս՝ զՄելքիսեդեկ Սրբազան։ Բայց քանի որ Զարը չպիտի հաստատէ եղեր զն. Սրբազնութիւն, Ազգը՝ թէեւ միակ Կաթողիկոս ընտրելով՝ պիտի հասնէ՞ր իւր բուն նպատակին։— Ո՛չ։ Դալ տարի նոր ընտրութիւն պիտի կատարուէր, և եթէ Թուրքիոյ Հայք դարձեալ ընտրութեան չմասնակցէին, ո՞վ պիտի ընտրուէր. ո՞չ ապաքէն Մակար։ Ուրեմն, Քառիպոպական դրութիւնն իրապէս ո՛և է իրաւունք չառնուր մեր ձեռքէն. այլ ժամանակ կը վատնցնէ մեզ, և բոլոր գործողութիւնը կը պարզէ։

Անկողմնակալ ընթերցողներէն յատկապէս կը խնդրենք լա՛ւ մտածել այս բացատրութեանց և այս օրինակաց վրայ։ Խնդիրն յոյժ պարզ կ'երեւի մեզ այնչափ որ կը կարծենք թէ անկարելի է երկու տարբեր կարծիքներ տեսնել այս մասին։ Քառիպոպական դրութեամբ չէ՛ որ Հայ եկեղեցւոյն դարաւոր «օրէնքն» ոտնկոխ եղած է։ Բոլոր յանցանքը Վեղոյի իրաւունքին է, որոյ անպատեհութիւնները մեղմել և եթէ կրնար է Քառիպոպական դրութիւն։ Ազգային իրաւանց բռնաբարումն Ազգէն երկրորդ անգամ ընտրուած արժանաւոր Եպիսկոպոսի մը Կաթողիկոսական հաստատման մէջ չէ՛. այլ Վեղոյի իրաւունքին մէջ, որով Զարը կրնայ Ազգէն առաջին անգամ ընտրուած Կաթողիկոսը մերժել, իրեն յատուկ նկատումներով ու պատճառանքներով։ Բայց Վեղոյի իրաւունքն, ամենագիտակցաբար, ա՛յն իրաւունքն է ճշդիւ, զոր մեր մէջ ամենէ ծայրայեղօրէն մտածողներն իսկ կարող չեն եղած զլանալ Զարին, ինչպէս կ'երեւի նոցա հրատարակութիւններէն։

* *

7. Քառիպոպական դրութեամբ, Զարը, պարտաւորուելով Քառիպոպից մէկը մերժած ատեն միւսն հաստատելու, երկու Կաթողիկոսներու միանդամայն ընտրութեամբ աւելի կը չափաւորի քան կ'ընդարձակի Կայսերական Վեղոյն ի մասին Կաթողիկոսական հաստատման։

Այս նախադասութիւն ուղղակի կը հետեւի նախընթաց 4րդ և 6րդ նախադասութիւններէն։ Ակներեւ է թէ, մէկիկ մէկիկ ընտրելով մեր Կաթողիկոսներ, Զարը կրնայ մէկիկ մէկիկ մերժել զանոնք։ Ուրեմն, միակ Կաթողիկոսին ընտրութեամբ չափ չի դրուիր Վեղոյի իրաւունքին, և Հայ եկեղեցւոյ ո՛ր և է իրաւունքը չի փրկուիր։ Իսկ Պալաժենիոյ համեմատ, Զարը պարտաւոր է իրեն ներկայացեալ երկու Կաթողիկոսացուներու մին հաստատել։ Ուրեմն, ստուգիւ, այս վերջին դրութիւն առաջինէն աւելի իրաւունք մը չի տար Զարին, և հաւանօրէն՝ կրնայ մինչև մէկ ատենուն չափաւորել Վեղոն, դայն սահմանափակելով առաջին երկու Ընտրելոց վրայ միայն։

* *

8. Ռուսիոյ մէջ ընդհանուր է մէկէ աւելի ընտրեալներու ներկայացումը Կայսեր վաւերացման։ Ուստի, մինչեւ որ Ռուսիա իւր հիմնական Օրէնքը չփոխէ, աւելորդ է յուսալ թէ Հայոց համար դրած Օրէնքը պիտի փոխէ։

Տեսանք թէ Քառիպոպական դրութիւնն ո՛չ թէ բացարձակ կորուստ կամ իրաւանց բռնաբարում մ'է, այլ իրօք երկու ՝ՐԷԲՑ ՓՈՓՈԽՈՒՆ է մեզ համար։ Բայց ունինք նաև տեսնել թէ, անիրաւի և անփոփոխելի դրութիւն մ'է այս ի Ռուսիա, և յայլ բազում երկիրս։

Ս. Մոսկուայի Արքեպիսկոպոսը — եկեղեցական դերագոյն պաշտօնեան ի Ռուսիա — կը նշանակուի Զարին ներկայացեալ Քառիպոպներու մէջէ։

Բ. Բոլոնիոյ 8 միլիոն Կաթոլիկ Ռուսաստանցոց Արքեպիսկոպոսն որ կը նստի ի Վարշաւիա՝ կը հաստատուի Զարէն, Պապին կողմէ ներկայացեալ երեք բոլոնացի Եպիսկոպոսաց ցանկի մը մէջէ։

Գ. Կաւկասիոյ Հայ-Կաթողիկոս Արքեպիսկոպոսն որ կը նստի Յարդուին՝ Զարէն կը հաստատուի, ներկայացեալ երկու Քառիպոպներու մէջէ։

Դ. Վրաց Արքեպիսկոպոսն որ կը նստի Տփղիսի մէջ՝ Զարէն կը հաստատուի, ներկայացեալ երկու Քառիպոպաց ցանկի մը մէջէ։

Ե. Խրիմու Թաթարաց Դիւաւոր Իմամն ալ Զարէն կ'անուանի՝ երկու կամ երեք Քառիպոպներու մէջէ։

Զ. Շատ մը երկրորդական պաշտօնէից անուանումնք եւս երկերկու Քառիպոպներու ներկայացմամբ կը կատարուին ի Ռուսիա։ Սորա օրինակն ունինք Պալաժենիոյ մէջ իսկ, որով Սինոդի մէն մի անդամ Կաթողիկոսին առաջարկութեամբ Զարէն կ'անուանի, երկու Քառիպոպներէն միոյն հաստատմամբ։

Է. Ռուսիայէն դուրս, Անկիւքան ազատ, անկախ և զուտ ազգային Եկեղեցւոյն Հովուապետը՝ Քէնպերիի Արքեպիսկոպոսն՝ ուղղակի Թագաւորէն կամ Թագուհիէն կ'անուանի, առաջարկութեամբ իւր Նախարարապետին։ — Նոյն եկեղեցւոյ բոլոր Եպիսկոպոսներն այս եղանակաւ կ'անուանին։

Ը. Ֆրանսայի մէջ, ըստ Քառիպոպի օրինաց, որ Կաղկիքան Ազգ. Եկեղեցւոյ Պալաժենեան է, Ֆրանսական կառավարութիւնը Վեղոն ունի Արքեպիսկոպոսներու, Եպիսկոպոսներու և մինչև իսկ ստորին կղերին անդամց անուանման և Կարդինալութեան պաշտօնաբաշխութեան դէմ։

Թ. Աւստրիոյ մէջ, Կայսրը Վեղոն ունի այս Կաթոլիկ Պետութեան Իշխան-Արքեպիսկոպոսաց և այլ բարձրաստիճան լատին և սլաւ հոգեւորականաց անուանման դէմ։

Ժ. Դերմանիոյ մէջ, Պիզմարք իշխանը չորս տարիէ ի վեր է որ Վեղոյի իրաւունքն ի գործ կը դնէ Բոդենի չորս հինգ միլիոն Բոլոնացւոց Արքեպիսկոպոսին անուանման դէմ, որոց Ց. Լեւոնովքի աղգասէր Արքեպիսկոպոսը պաշտօնանկ ընելէն և երկրէն դուրս հանելէն ետքը, չէ ընդունած մինչեւ ցարդ իրեն ներկայացեալ երեք Քառիպոպաց ո՛չ մին։

ԺԱ. Հունգարիոյ մէջ, Ս. Օտեփանոսի Թագը Վեղոն ունի մաճառաստակ Սերպերու Պատրիարքին ընտրութեան դէմ։

ԺԲ. Հռոմայ Պապին ընտրութեան մէջ, աշխարհի չորս մեծ Կաթոլիկ Տէրութիւնք, Աւստրիա, Ֆրանսա, Իսպանիա և Պորտուգալիա, Վեղոն ունին մէկ մէկ Կարդինալի ընտրութեան դէմ, (թէև վերջին ժամանակներս չեն գործադրեր այս իրաւունք)։

ԺԳ. Թուրքիոյ մէջ, Բ. Դուռն իրաւունք ունի, Օրթոդոքս Եկեղեցւոյ Պատրիարք-Կաթողիկոսին ընտրութեան առթիւ, նախապէս ստանալու եօթն ընտրելեաց ցուցակ մը, որոյ մէջէն իւր ուզած բոլոր անունները կրնայ ջնջել, և այդ անուանց վրայ ընտրութիւն չի կրնար կատարուիլ։ Վեղոն մ'է այս, որով վերհսկողական իրաւունքն իւր լիակատար կիրառութիւնը կը գտնէ, աւելի անշուշտ քան երբի կիր առեալ լոկ երկու ընտրելեաց սահմանափակ ցուցակի մը վրայ։

ԺԴ. Վերջապէս, մեր մօտն իսկ, Յունաստանի կառավարութիւնն՝ Աթէնքի Արքեպիսկոպոսին, Սերպիոյ կառավարութիւնը՝ Պելկրատի Արքեպիսկոպոսին, Պուլկարիոյ կառավարութիւն ալ Սոֆիայի Արքեպիսկոպոսին անուանման վրայ Վեղոն ունին, — եթէ ուզղակի իրենք չեն կատարեր ընտրութիւնն։(*)

Եթէ կ'ուզուի ըսել թէ Հայ Ազգն աշխարհի բոլոր ազգաց մէջ բացառապէս առանձնաշնորհեալ դիրք մ'ունի, և թէ Հայ Եկեղեցին իւր քոյր եկեղեցիներէն յոյժ գերազանց և առաւել ընդարձակ իրաւունքներ պէտք է վայելէ, այդ կերպ առարկութեան առջեւ մեր տրամաբանութիւն ոչինչ կը զորէ ըսել։ Բայց եթէ կ'ընդունուի թէ կան քաղաքական և միջազգային ընդհանուր օրէնքներ որոց դործադրութենէն ո՛չ մէկ ազգ կրնայ զերծ մնալ, լաւ է դիտնանք նաև ուրիշ ազգաց և եկեղեցեաց դերքն ու վիճակն, և տգիտութեան ու նախապաշարման մենաստանի մը մէջ չամփնանք ի զուր։

* * *

9. Խնդիր է արդ թէ, մինչեւ որ Ռուսիա փոփոխէ իւր հիմնական օրէնքներ,—թերեւս մինչեւ յաւիտեան,—պիտի դադրեցնենք մեր յարաբերութիւններ Էջմիածնի հետ։

Արտայարտեալ այն իսյս թէ, մեր Մակար Կաթողիկոսը չճանչնալովը Զարին Կառավարութիւնն ալ կը հարկադրի Քառիպոպական դրութիւնը ջնջել, դժբախտապէս մին է այն սին յոյսերէ, որովք Ազգը, մանաւանդ վերջին տարիներս, բաւական սխալեցաւ, մոլորեցաւ և ցնաստեցաւ։ Իրերը դէմ յանդիման նկատելու բարոյական քաջութիւնը պէտք է ունենանք վերջապէս։ Թերեւս, անակնկալի կացութեան մէջ, ռուս կառավարութիւնը բարեհաճի իրրեւ իւր ամենասիրելի զաւակները նկատել Հայերն, և իւր մէկ միլիոն հպատակաց չնորհել այն թոյլտուութիւն զոր կը ղլանայ Ազգաեալ հարիւր միլիոնին։ Բայց այդ կարի անտոգդ պատահականութեան սպասելով այժմէն Կաթողիկոս մերժել՝ ըստուգիւ մեծ անխելքութիւն է։ Պարզ բողոք մը կամ վերապահումը ազգային իրաւանց ընդդէմ Վեղոյի՝ կը բաւէ ապագային մէջ գործողութեան ու դնահատութեան ազատութիւնը մեզ վերադարձնելու։ Ա. ս. այժմ, գիտնալու բանն այն է թէ, Քառիպոպական օրէնքն ընդհանուր օրէնք է ի Ռուսիա թէ ռուս կառավարութեան պէս կեդրոնական կառավարութեան մը քաղաքականութիւնը թոյլ չի տար զիւմներ ընել մասնաւոր տարրերու, և թէ որովհետեւ Թուրքիոյ Հայք չեն բարեհաճիր եղեր ճանչել Մակար Կաթողիկոսը, Զարի կառավարութիւնը բնաւ հոգ չըներ հարուած մը տալ իւր օրինաց ընդհանրականութեան և հաւասարութեան։

Ուրեմն, եթէ որոշած ենք միանգամ ընդ միշտ խզել մեր յարաբերութիւններ Էջմիածնի հետ, կրնանք չճանչել զՄակար Կաթողիկոս։ Բայց Քառիպոպական դրութիւնը բառնալու յուսով չճանչել նորահաստատ Կաթողիկոսը՝ վտանգաւոր խաղ մը կը թուի մեզ։

* *

11. Եթէ Թուրքիոյ Հայ Եպիսկոպոսունք՝ երկրորդ Քառիպոպ լինելով՝ չպիտի ընդունին Կաթողիկոսութիւն, Ռուսիոյ Հայ Եպիսկոպոսունք՝ երբ երկրորդ Քառիպոպ լինին՝ պատրաստ են ընդունիլ Կաթողիկոսութիւն։

Եթէ Մակար Կաթողիկոս դալ տարի վախճանի, և նոր ընտրութիւն կատարուելով, օրինակի համար, Խրիմեան Սրբազան առաջին ընտրեալ և Սուքիաս Պարզեանց Եպիսկոպոսն երկրորդ ընտրեալ հռչակուին, և եթէ Զարը դարձեալ Վեղոյի իրաւունքն ի գործ դնէ, Աժտէրխանու Առաջնորդը պատրաստ է Կաթողիկոսական պաշտօնն ընդունիլ, քանի՞ քուէներ ալ ընդունած լինի, ինչպէս կրնայ դատուիլ իւր առաջնորդուղղած նամակէն։ Եւ ընդհանրապէս, Ռուսիոյ Հայ Եպիսկոպոսունք քանի որ ընդունած են Պալաժենիան, միշտ պիտի ընդունին Կաթողիկոսութիւն, թէեւ երկրորդ Քառիպոպ միայն եղած լինին։ Հետեւապէս, մերժել զՄակար այն յուսով թէ Քառիպոպութիւնը կը վերնայ ապագային մէջ, ուրիշ արդիւնք չպիտի ունենայ, բայց եթէ միանգամ ընդ միշտ Կաթողիկոսութիւնը փոխանցել ռուսահայ եպիսկոպոսական դասուն։

* *

12. Ազգային իրաւանց այն նախանձախնդիրք որք, երկրորդ Քառիպոպ էր ըսելով՝ չեն ուզեր այսօր ճանչել զՄակար Կաթողիկոս, անցեալ տարի պատրաստ էին ճանչել զՄելքիսեդեկ Կաթողիկոս, թէեւ յայնժամ երկրորդ Քառիպոպ էր միայն։

Անցեալ տարւոյ վերջերն և այս տարւոյ սկիզբներն հրատարակեցան, թէ՛ ի Կ. Պոլիս և թէ՛ յԻզմիր, —անո՞նց կողմէ որք այսօր Քառիպոպին Կաթողիկոսութեան դէմ կը բողոքեն, — թէ Մելքիսեդեկ Սրբազան ալ Կաթողիկոս կրնայ հաստատուիլ. թէ, քանի որ առաջին ընտրեալն հրաժարած է, աւելորդ է երկրորդ ընտրութիւն, և թէ Կ. Պոլսոյ Ազգային ժողովը, յայտարարելով թէ ինք զՄելքիսեդեկ կը ճանչէ Կաթողիկոս, բռնած պիտի լինի ճշմարտապէս հայրենասիրական և նրբագեղ ընթացք մը։ Զարոյցներ ալ հրատարակեցան թէ ռուս կառավարութիւնն արդէն իսկ սկսած է բանակցիլ ազգային երկրորդ Ընտրելոյն հետ, զրոյցներ որոց դէմ՝ ոչ ոք բողոքեց այս աւուր նախանձախնդիրներէն։ Բայց ո՞չ ապաքէն Իզմիրի Առաջնորդն անցեալ տարի երկրորդ Քառիպոպ մ'էր լոկ։ Եթէ կը խօսուի յանուն սկզբան մը. եթէ, ինչպէս յոյժ կը կասկածինք, ոչնչէ մը չէ բոլոր այս աղմուկ, այդ սկզբան առջեւ ի՞նչ տարբերութիւն ունէին Մելքիսեդեկ անցեալ տարի և Մակար այս տարի։

* *

Առարկել թէ Մակար Սրբազան ազգային մեծամասնութեան ընտրեալը չէ, վճռական փաստ մը չէ դժբախտապէս։ Երբ առաւելագոյն քուէ ստացողը կրնայ մերժուիլ Զարէն, ի հարկէ նուազագոյն քուէ ստացող մը պիտի հաստատուի։ Բայց ո՛չ Զարն, ո՛չ իւր Օրէնք չէին արգիլեր Թուրքիոյ Հայոց՝ պատգամաւորներ ղրկել յԷջմիածին և ըստ կարի ստուար քուէիւք իրենց ընտրելիներն ընտրել։ Մակար փոքրամասնութեան մ'ընտրեալն է, արդարեւ. զի Ազգին մեծամասնութիւնը՝ քաղաքական պատճառներով ու նկատումներով՝ մասնակից չեղաւ Էջմիածնի ընտրութեան։ Մինթէ անօրինա՞ւ է այս մեր եկեղեցական պատմութեան մէջ։ Ո՛չ ապաքէն մեր Կաթողիկոսաց մեծագոյն մասն ընտրուած են առանց Ազգին մէկ մեծ մասին իրական մասնակցութեան, զի այդ մասնակցութիւն՝ քաղաքական ևաշխարհագրական դժուարութեամբ՝ չէր կրնար տեղի ունենալ։ Ճանչնանք ուրեմն թէ Մակարի հաստատումն արդիւնք է ո՛չ թէ Պալաժենիոյ ճշդիւ գործադրման, այլ մեր քաղաքական տարօրինակ կացութեան։ Կը պնդենք որ եթէ Պալաժենեան ճշդիւ գործադրուէր, այսինքն եթէ Հայոց Վիճակներն անխտիր մասնակցէին ընտրութեան, անկարելի էր որ Մակար Կաթողիկոս լինէր։ Մեր իսկ թերութիւնն՝ ուրեմն՝ չենք կրնար վերագրել ո՛չ Օրէնքին, ո՛չ ալ ընտրելոյն։ Մեր քաղաքական տարօրինակ կացութիւն անցեալին մէջ ալ շատ այսպիսի անպատեհութեանց հաշտ աչօք նայել տուած է մեզ։ Բայց եթէ ջանք ընենք, եթէ անխոհեմ ընթացքով մը ապագայի դուռները չփակենք, կրնանք, մեր քաղաքական այժմեան կացութեամբ հանդերձ, ապագային մէջ ազատօրէն ընտրել Էջմիածնի Կաթողիկոսը, մինչեւ ցարդ գործադրուածէն կամ երեւացկայուածէն շատ աւելի կանոնաւոր և ժողովրդական եղանակաւ մը։ Անտեղի է ուրեմն կարծել թէ Մակար Կաթողիկոսի ճանաչմամբ ապագային մէջ ո՛և է կենսական իրաւունքէ կը զրկուինք։ Ընդհակառակն, հաստատեալ Կաթողիկոսը բոլորովին մերժելով է որ մեր ապագայ մասնակցութեան կարգադրութիւնը կը դժուարացնենք, եթէ բոլորովին անհնար չենք գործեր։

* *

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆՔ

(Ա.) Մակար Կաթողիկոսը բողոքով մը, դիտողութեամբ մը, կամ վերապահմամբ մը ճանչելով,(*) Հայք նուիրագործած չեն լիներ բնաւ Հայ եկեղեցւոյ իրաւանց ո՛և է իրական բրնաբարում մը։

(Բ.) Հայ եկեղեցւոյ իրաւանց բրնաբարումը կը կայանայ Վեղոյի Կայսերական իրաւունքին մէջ, և ո՛չ Քառիպոպական դրութեան մէջ, որ կը ծառայէ մի միայն չափաւորելու Վեղոյի Կայսերական իրաւունքին կիրառութեան ակներեւ անպատեհութիւններն։

(Գ.) Եւ եկեղեցական ընտրութեանց մէջ Վեղոն դժբախտ իրողութիւն մ'է, միջազգային իրողութիւն մ'է, զոր՝ հաւանինք թէ ոչ՝ պարտինք ճանչել, ցորչափ չենք որոշած մի անգամ ընդ միշտ բաժնուիլ Էջմիածնէն։

(Դ.) Վեղոն՝ ուղղակի անհարուածելի՝ անուղղակօրէն չեղոքանալի է, հոգ տանելով թէ՛ Ռուսիոյ և թէ՛ Թուրքիոյ Հայոց ԻՐԱԿԱՆ մասնակցութեամբ ընտրելու՝ յիւրաքանչիւր Կաթողիկոսական ընտրութեան՝ միանդամայն երկու արժանաւոր ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆԵՐ,(**) երկոքին ևս վստահելի, երկոքին ևս հարազատ Եպիսկոպոսունք և հաւատարիմ պաշտօնեայք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ, որոյ օ՞րն ևս հաստատէ Զարը, նա կարենայ հռչակուիլ ազգովին Ընտրեալ, և արժանի բազմելու Ս. Գրիգոր Լուսաւորչայ դարաւոր Գահոն վրայ, զոր Ամենակարողն անսասան պահեսցէ այժմ և միշտ ցյաւիտեան։

Բ. ՔԷՉԵԱՆ

(*) Զեւերն որոշել կը վերաբերի Ազգ. ժողովոյն խնդրութեան։

(**) Շատ բանաւոր դաղափար մը կը թուի մեզ՝ այս Քառիպոպ անուանեալ ազգային Ընտրելոյ երեքին ալ հաւասար քուէ տալ, և այսպէս արդեամբ հռչակել թէ երկուքն ալ ազգովին ընտրեալ են հաւասարապէս։

(1). Առաջնորդք իրաւամբ անդամ են Ընտրողական ժողովոյ։ Սինոդի անդամք և Միաբանութիւնը նմանապէս։ Գալով աշխարհական պատգամաւորաց, ցորչափ նոքա հաւատարիմ են ընտրող ժողովրդէն իրենց տրուած պաշտաման, պատճառ չկայ ենթադրելու թէ փոփոխին։ Այս տարի Ռուսիոյ Հայոց աշխարհական պատգամաւորքն դրէթէ նոյն անձինքն էին։

(*) Աբեւելեան Քաղաքական բաժինը չարունակաբար կարդացողներ կրնան յիշել այս և այսպիսի շատ դէպքեր՝ քաղաքական իշխանութեան իրաւասութեանց վրայ։

ՀՐԱՆՏ ԱՍԱՏՈՒՐ
ԵՒ
ՐԻՃԱՑԻ ՑՈՎՍԻՓԵԱՆ
ՓԱՍՏԱԲԱՆՔ

Հրանտ Ասատուր Բարիզի Իրաւագիտական Համալսարանէն եւ Ռիճացի Ցովսիփեան մայրաքաղաքիս Իրաւագիտական վարժարանէն վկայուած, ընկերացած եւ հաստատուած են Ի Գ.Ա.Ա.Թ.Ա., ՀԱԼԱՀԵԱՆԹԵԱՆ, 22 եւ 23 թիւ սենեակներն, եւ պատրաստ են ստանձնել Աւանդական, Բաղաքային եւ Պատժական դատերու փաստաբանութիւն։

ՀԱՆՔԱՅՐԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

VICHY

ՎԻՇԻ

Վաղարշիան, Փարիզ, 8, Պուլվար Մոնմարթր։
Գրասնա (գաւառ Ալիէի)
ԿԱԼՈՒՍԱԾ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
Վաճառութիւն՝ Փարիզ, 8, Պուլվար Մոնմարթր

PASTILLES DIGESTIVES. — Այս շաքարները Վիշիի մէջ պարունակուած են Ջերմուկներէն եկած աղով, ախորժահար են և ապահով դարման մ'են դիւրամարսութեան դէմ։

SELS de VICHY pour BAINS. — Այն անձանց համար որք չեն կրնար Վիշի երթալ։

Կեղծէն զգուշանալու համար, սոյն դեղերու և չիշերուն վրայ պահանջել ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ դրոշմը։ Կը գտնուի Պուլսոյ բոլոր դեղագործաց քով։

ՇԱՀԱՒՈՐ ԱԶԴ
ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ԲՈՒՄԵԼԻԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԵԱՅ

Արդէն յայտնի է թէ՝ սոյն վիճակահանութիւնն երկու տարի անգամ մը տեղի կ'ունենայ արքունի Փողոցանոցին մէջ։

Այս անգամ 94ղրդ պիտի քաշուի յառաջիկայ ըստ եւրոպական հոկտ. 4ին — ըստ յունական սեպտ. 20ին — և 500 թիւեր պիտի շահին. առաջին պարգեւն է այս անգամ 300,000 և երրորդը 25,000 ֆրանք։ Ասոնցմէ զատ 48 թիւեր ևս այլ և այլ մեծ պարգևներ, իսկ մնացեալ 450 թիւերն 400 ական ֆրանգ պիտի շահին։

Շահողի գումարին ամբողջը ստանալու իրաւունք ունեցող բաղադրամասին գինն է, 7½, կէսինը 3 և մէկ քառորդինը 3 դահեկան։ Ասոնց մայրերը Եսայեան և Զարիֆի դրամատուններն են։ Գաւառներէն հնչուն դրամի տեղ ֆոլ և ամէն լեզուէ նամակ կ'ընդունուի։

Ի վաղուց չնայուած բաժնեթղթոց թիւերը առ մեզ ղրկուած ատեն՝ առանց ոևէ փոխարինութեան կը նայուին։

Ցանձնարարութիւնք ընդ փոխ կը կատարուին։ Դիմել ուղղակի առ
ՄԱՐԳԱՐ Ց. ԳՈՒԼԱԳՈԶԵԱՆ
Ղալաթիա, կամուրջի գլուխ թիւ. 33.

ԻԼԱՆ
ՊԱՊՊ ՍԷՐԱՍԲԷՐԻ

Սբգ գանապչա արշունը ճէտիտի եիրմի պին, պէհէր արշունը ճէտիտ իբի զրուշ օն փարայ։

Բամանդգ պէղի արշունը ճէտիտ իբի պին պէշ եիւզ, պէհէր արշունը ճէտիտի իւչ զրուշ օն փարայ։

Սթրադան՝ եանի թիւլիւ դասսօր, արշունը ճէտիտ իբի եիւզ էլլի, պէհէր արշունը ճէտիտի օթուզ իւչ զրուշ եիրմի փարայ։

Ամբ ճիրիչ գբյեեի ճէտիտ եէտի եիւզ, պէհէր գբյեեի ճէտիտի եէտի զրուշ։

Նիղամիէ էլպիսե անպարբյալ սերբաճախանէ անպարբնա իթիթիսաղ օլուն նիւմանեէրինե վէ շուրութը մուգարբէբսինե թեվֆիգան միպաեա օլունմադ իւզրէ մէվգբի միւնադասայէ գոնու